

Verslag van een openbaar verhoor

De parlementaire enquêtecommissie aardgaswinning Groningen heeft op 5 september 2022 de heer Wallage als getuige gehoord.

Voorzitter: Van der Lee

Griffier: Israel

Aanwezige leden van de commissie: Van der Graaf, Kat, Kathmann, Kwint, Kuik, Van der Lee, en Tielen.

Aanvang 12.59 uur.

De **voorzitter**:

Ik heropen de vergadering van de parlementaire enquêtecommissie aardgaswinning Groningen. Aan de orde is het verhoor van de heer Wallage. Ik verzoek de griffier om hem binnen te geleiden.

(De griffier geleidt de getuige naar zijn plaats in de Enquêtezaal.)

De **voorzitter**:

Welkom, meneer Wallage ...

De heer **Wallage**: Ja.

De **voorzitter**:

... hier in aanwezigheid van de parlementaire enquêtecommissie aardgaswinning Groningen.

60 jaar gaswinning heeft Nederland veel gebracht, maar kent zeker voor gedupeerden schaduwkanten. De commissie onderzoekt hoe deze schaduwkanten hebben geleid tot het besluit om de aardgaswinning in Groningen te stoppen. Wij willen weten hoe de besluitvorming op cruciale momenten is verlopen en hoe publieke en private partijen met elkaar samenwerkten bij de winning. Wij onderzoeken de aardbevingen en de ontwikkeling van kennis daarover, de afhandeling van schade als gevolg de bevingen en het proces van het versterken van gebouwen in de provincie Groningen.

U bent voorzitter geweest van de dialoogtafel en u bent hier als getuige. Het verhoor zal onder ede plaatsvinden. U heeft ervoor gekozen de belofte af te leggen en daarmee de waarheid en niets dan de waarheid te zullen zeggen. Ik verzoek u daarom te gaan staan.

(In handen van de voorzitter legt de heer Wallage de belofte af.)

De **voorzitter**:

Dan staat u nu onder ede en mag u weer zitten. U mag uw jas uitdoen als u dat prettig vindt. Het is buiten nog veel warmer, maar ook hier voelen we het een beetje, dus ik snap het heel goed.

Het verhoor met u zal worden afgenomen door de heer Kwint en mevrouw Van der Graaf. Mogelijk zal mevrouw Kat op het einde ook nog enkele vragen aan u stellen. Is dat helder? Dan gaan we beginnen.

De heer **Kwint** (SP):

Meneer Wallage, u heeft een lange bestuurlijke carrière achter de rug, maar wij zullen vandaag vooral inzoomen op uw rol bij de dialoogtafel, waarvan u in 2014 en 2015 samen met de heer Kamminga voorzitter was. Voordat we daarbij komen, willen wij even kort de zogenaamde commissie-Langman aanstippen, waar u ook een betrokkenheid bij had. Het kabinet besluit in 1997, mede op basis van een motie van uw hand, tot het instellen van de Commissie Ruimtelijk-Economisch Perspectief Noord-Nederland, die uiteindelijk de commissie-Langman is gaan heten. Kunt u ons vertellen of de discussie over de besteding van de gasbaten toen al een rol speelde bij het besluiten rondom die commissie?

De heer **Wallage**:

Als je het rapport van de commissie bekijkt: niet erg uitbundig, om het maar voorzichtig te zeggen. Ik kwam krantenknipsels tegen uit die tijd. Boven een van de knipsels stond "Langman pompt opbrengsten aardgas terug naar het Noorden", dus kennelijk was er wel een link. In het debat waar mijn motie toen is aanvaard, speelde vooral de vraag: de economische kracht van Nederland balt zich samen in het westen; kunnen we nou niet naar de regio's, niet alleen naar het noorden, die activiteiten zo spreiden en zo organiseren dat nationale functies ook buiten de Randstad onder dak komen en kunnen we niet naar een zekere balans tussen die randsteden komen? Daar ging mijn motie over. Die is door het kabinet omgezet in de commissie-Langman.

De heer **Kwint** (SP):

Ja, precies. Dan hebben we het meer over regionale spreiding van economische welvaart en bedrijvigheid.

De heer **Wallage**:

Ja, maar ik denk toch ook wel de ... Ik was voordat ik fractievoorzitter werd en die motie indiene gewoon Kamerlid.

De heer **Kwint** (SP):

We kennen het.

De heer **Wallage**:

Ik kwam natuurlijk heel veel in Groningen, want ik woonde er, een deel van de tijd tenminste. Wat me opviel, was dat heel veel Groningers zo'n idee hadden van: "Wat zit hier in de grond? We moeten ervoor betalen qua koopkracht en we krijgen maar een klein deel van wat er verdiend wordt terug." Dat thema speelde al heel lang.

De heer **Kwint** (SP):

Dat speelde toen ook al?

De heer **Wallage**:

Absoluut.

De heer **Kwint** (SP):

Was wat de commissie uiteindelijk overleverde wat u met uw motie beoogde?

De heer **Wallage**:

Als het gaat om aandacht voor het noorden en investeringen in het noorden wel, maar mijn motie had vooral de strekking dat je ook moet kijken: "Moet alles nou in de Randstad? Zijn er gewoon geen activiteiten die prima buiten de Randstad ondergebracht kunnen worden?" Dat ging niet eens zozeer om spreiding -- dat hele proces hadden we eigenlijk al achter de rug -- maar het ging over de vraag: moet je niet planmatig omgaan met de ruimte die we in Nederland hebben? De Vijfde Nota Ruimtelijke Ordening die daarop volgde, heeft daar wel echt aandacht aan gegeven, maar ik ben eigenlijk wel altijd teleurgesteld gebleven over het feit dat in zo'n klein land de verdeling van welvaart zo scheef is gegroeid. Dat blijft me bezighouden. Wim Kok heeft ooit eens gezegd: Nederland is te klein voor een periferie. Maar ik heb

moeten vaststellen dat die periferie er is en dat die in tal van opzichten op afstand van de Randstad staat, ook economisch.

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):

Dan gaan we naar begin 2014, want dan wordt er een bestuursakkoord gesloten, Vertrouwen op herstel en herstel van vertrouwen, tussen het Rijk, de provincie Groningen en de aardbevingsgemeenten, zoals die op dat moment bekend waren. Daarin staan een aantal maatregelen voor de veiligheid, schadeafhandeling, leefbaarheid en economie in het aardgaswinningsgebied in Noordoost-Groningen. In dat akkoord is vastgelegd dat er een dialoogtafel zal komen. U en de heer Pieter van Geel worden dan aangesteld als kwartiermakers. Waarom werden u en de heer Van Geel daarvoor uitgekozen?

De heer **Wallage**:

Zeker weten doe ik het natuurlijk niet, maar ik denk dat het te maken had met het feit dat ik én Groningen heel goed kende én in Den Haag als voorzitter van de Raad voor het Openbaar Bestuur heel intensief bezig was met het idee: er is parlementaire democratie, je hebt departementen, provinciehuizen en gemeentehuizen, maar er zijn ook meer vormen van directe democratie denkbaar. Dus het onderwerp "dialoogtafel" paste wel erg bij waar ik in die jaren mee bezig was. Ik was heel blij dat ook Pieter van Geel werd gevraagd, die net als ik veel ervaring had op allerlei terreinen en die ook geleidelijk aan, denk ik, tot de conclusie was gekomen: de politiek kan het misschien ook niet alleen af; je hebt gewoon de inbreng van de mensen nodig en dat moet je organiseren.

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):

Door wie werd u benaderd?

De heer **Wallage**:

Door de heer Van den Berg, de commissaris van de Koningin.

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):

Door de heer Van den Berg. En wat is in uw eigen woorden het doel van de dialoogtafel?

De heer **Wallage**:

Dan moeten we toch nog even terug naar vóór dat bestuursakkoord, namelijk het advies van de commissie-Meijer. Die commissie is ingesteld

door de provincie, met de heer Meijer, Pieter van Geel en Ed Nijpels onder anderen daarin. Dat was dus een zware commissie van mensen met veel ervaring. Die hebben iets, vind ik nog steeds, heel uitzonderlijks geconstateerd. Tot dat moment was aardbeving in Groningen schade die je aan je huis had en gedoe dat je met de NAM had, om het maar kort samen te vatten. De commissie-Meijer deed iets heel anders. Die zei: "Dit gebied is geteisterd. Hier is zo veel gebeurd. Hoe kun je hier in vredesnaam een nieuwe start maken?" De nieuwe start die de commissie-Meijer bepleitte, ging over economie, ging over herstel, ging over versterking, maar die deed nog wat anders. Die zei in harde bewoordingen: "De politiek, het openbaar bestuur, staat op zo'n verre afstand van de mensen. Mensen zijn zo boos, zijn zo teleurgesteld, hebben zo weinig hulp gehad in hun strijd om het goed herstel van hun woning. Er moet iets gebeuren op het gebied van de betrokkenheid van de mensen." Die stelde dus in dat rapport een dialoogtafel voor. Als je dat stuk terugleest, zie je dat het hoofddoel was om de mensen in het gebied niet alleen betrokken te maken bij de beleidsontwikkeling, maar ze een stem daarin te geven. Toen Pieter van Geel en ik aan het werk gingen, was ons heel erg duidelijk dat dat een behoorlijk ingewikkelde opgave was, want alle partijen die we spraken, keken op een hele andere manier naar het conflict. De mensen uit de regio waren vol twijfels: "Wat moet de NAM hier? Waarom moeten wij bij de NAM zijn, die de schade heeft aangericht?" Dat thema speelde enorm. Mensen wilden zekerheid over hun veiligheid. Aan de andere kant de overheden, het Rijk, die meteen zeiden: over de gaswinning gaat u straks niet aan die tafel.

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):

Daar kom ik even op terug, want als ik u zo goed begrepen heb, zegt u: de dialoogtafel was bedoeld om de mensen uit het gebied niet alleen betrokken te laten zijn, maar hun ook een stem te geven.

De heer **Wallage**:

Ja. De provincie sprak later van mede-eigenaarschap.

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):

Mede-eigenaarschap.

De heer **Wallage**:

Dat vond ik wel een goede term.

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):

Wat voor middelen had de dialogotafel ter beschikking?

De heer **Wallage**:

In de eerste plaats natuurlijk open en goed met elkaar praten, dus tussen de overheden en de NAM aan de ene kant en de mensen uit de regio die we breed vertegenwoordigd hadden aan tafel. Ik heb even het lijstje erbij genomen, omdat het nuttig is om even te vertellen met welke achtergrond mensen daar nou zaten. Dat was namens de burgemeesters de burgemeester van Loppersum. Dat was de veiligheidsregio. Dat was de Groninger Bodem Beweging, waarvan Pieter van Geel en ik zeiden: daar moeten er twee van aan tafel, want dat zijn de mensen die boos -- en terecht boos -- over hun schade en over de afdoening zijn. De woningbouwcorporaties. De Natuur en Milieufederatie. LTO: er zaten twee mensen met een stevige agrarische achtergrond in de commissie; een boerin die daar namens LTO zat, maar die heel vaak als het ging om de positie van de boeren in het gebied heel concreet en hele scherpe eisen stelde. De Groninger Kerken. De bedrijven: grote bedrijven uit Eemsdelta, maar ook het midden- en kleinbedrijf. De vereniging Groninger Dorpen, die weer op een hele andere manier naar het gebied keek. De Samenwerking Mijnbouwschade: dat waren mensen die al heel lang bezig waren dat de schade echt op grond van de Mijnbouwwet vergoed moest worden. De provincie Groningen. De NAM. En het ministerie van Economische Zaken. Als je nou naar die groep kijkt ... U vraagt terecht: wat had je nou voor instrument? Overtuiging was natuurlijk het eerste. Proberen dat die mensen het eens zouden worden. Maar we hadden ook de mogelijkheid om onderzoek te doen. We hadden afgesproken dat we zo vroegtijdig bij de beleidsontwikkeling betrokken zouden worden dat we er ook echt invloed op zouden kunnen uitoefenen. Maar de agenda van die partijen aan tafel was natuurlijk heel verschillend, dus in het begin hebben we heel veel aandacht moeten geven aan het tot een gezamenlijke agenda komen.

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):

Dus u zegt: "We proberen het eens te worden. We konden onderzoek doen. Dat waren instrumenten die de tafel ter beschikking had."

De heer **Wallage**:

Ja.

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):

In hoeverre hadden de betrokkenen bij de dialoogtafel bij de start dezelfde doelen en uitgangspunten voor ogen?

De heer **Wallage**:

Toen Pieter van Geel en ik onze inventarisatie maakten, bleek dat dat hele verschillende uitgangspunten waren.

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):

Kunt u dat toelichten?

De heer **Wallage**:

Ja, dat zal ik doen. In de eerste plaats zeiden de mensen uit de regio, de Groningers om wie het ging: de NAM moet ertussenuit; tussen het schade vaststellen en het betalen van die schade en de versterking, daar hoort de NAM niet zo'n rol te hebben. Daar zal ik straks nog iets over zeggen, als u het goedvindt. Het tweede grote verschil van mening was: als je dit gaat doen, dus als je de NAM ertussenuit haalt, dan moet er wel een plek zijn waar dat beleid ook gevoerd en ontwikkeld wordt. Een ander groot verschil, een fundamenteel verschil van mening dat ons uiteindelijk enorm heeft opgebroken, was dat Den Haag, het ministerie, de minister, meteen aan het begin aantekende: luister eens even, wij nemen hier in Den Haag het gaswinningsbesluit; u gaat daar niet over. De mensen zeiden: wacht even, het gaat om ónze veiligheid; het gaat om óns perspectief, dus wij willen wel degelijk over die veiligheid kunnen spreken. Pieter van Geel en ik werden daar meteen -- toen waren we nog niet eens begonnen -- geconfronteerd met waar u terecht naar vraagt: die botsing van opvattingen. Wij hebben gemeend daar een oplossing voor te moeten aangeven, namelijk: oké, deze tafel probeert geen overeenstemming te bereiken over de gaswinning als zodanig -- dat is voorbehouden aan de minister -- maar wij vinden wel dat de tafel over de veiligheid gaat. Toen later de veertien onderzoeken kwamen waar we misschien nog over te spreken komen, hebben wij, Jan Kamminga en ik, inmiddels als voorzitters, gezegd: het kan niet zo zijn dat er hier in Den Haag een gaswinningsbesluit wordt genomen zonder dat aan die tafel serieus over de veiligheid en, met betrekking tot die veiligheid, de onderzoeken wordt gesproken. Dat liep slecht af, maar daar bent u waarschijnlijk nog niet aan toe.

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):

Nee. We hebben een aantal verhoren gehad. De heer Van de Leemput en de

heer De Groot van het ministerie van Economische Zaken zijn vorige week geweest. De heer Van de Leemput was directeur van de NAM. Zij vertelden hier allebei dat de dialoogtafel er grote moeite mee had dat ze geen invloed mochten uitoefenen op de besluitvorming over de gaswinning. U stipt dat net ook aan. U zei dat de tafel wel met elkaar overeenkwam dat ze over de veiligheid gingen. Kunt u toelichten waar dan wel over gesproken werd ten aanzien van de veiligheid aan die tafel in relatie tot de gaswinning?

De heer **Wallage**:

Pieter van Geel en ik hadden in de verkenning gezegd: oké, u neemt in Den Haag het gas- en winningsbesluit, maar wij vinden dat er aan die tafel moet worden gesproken over de veiligheid. Minister Kamp had al heel snel in de contacten die de heer Kamminga en ik met hem hadden duidelijk gemaakt: denk erom, dat besluit is hier. Ik was dat ...

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):
Minister Kamp maakte dat zelf duidelijk?

De heer **Wallage**:

Aan ons, zeker, en ook zijn vertegenwoordiger aan tafel deed dat heel evident. Zijn redenering was: ik draag de ministeriële verantwoordelijkheid. Ik heb dat -- toch een onderwerp waar ik wel een beetje mee bezig ben geweest al die jaren -- een onterechte verwijzing gevonden. Je hebt inderdaad de ministeriële verantwoordelijkheid. Dat betekent dat je verantwoording af moet leggen aan de Kamer, dat de Kamer jou ter verantwoording kan roepen. Dat betekent het. Maar het betekent niet dat je in je eentje de baas bent. Het betekent ook niet dat je je af kunt sluiten voor hele reële belangen. Dat gebeurt bij de overheid dan meestal als: we nemen een voorlopig besluit en daar mag je op reageren. Maar hier was iets anders afgesproken. Hier was afgesproken dat aan de voorkant de tafel zou moeten proberen tot overeenstemming te komen.

Toen de minister vervolgens, een tijdje later, aankondigde dat hij veertien onderzoeken zou laten verrichten -- wat ik overigens heel positief vond, want hij is de eerste minister geweest die toch maar die verschillende veiligheidsvraagstukken echt aan de orde heeft gesteld -- hebben Jan Kamminga en ik een compromisvoorstel gedaan: oké, we gaan hier niet over de gaswinning, maar we gaan wel gezamenlijk deze veertien onderzoeken bespreken. Daar is de vertegenwoordiger van de minister mee akkoord gegaan. Dus wij gingen een dag, bleek dat, een hele dag, organiseren om

die veertien onderzoeken met elkaar te bespreken. De NAM zei: doe dat bij ons op het hoofdkantoor; dan bieden we jullie gastvrijheid en onderdak, dan komen al die onderzoekers daar langs en dan gaan we dat hele pakket met elkaar bespreken. Dat was op een maandag en op de vrijdag werd ik gebeld door de directeur-generaal Mark Dierikx, die zei: "Jacques, ik heb een hele vervelende mededeling. De minister wil dit gesprek niet. Je moet het afblazen."

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):
Welk gesprek wilde de minister niet?

De heer **Wallage**:
Dat gesprek dat we als tafel zouden hebben over die veertien onderzoeken. Een toelichting ...

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):
De dag die al gepland was?

De heer **Wallage**:
Ja, die al gepland was. Sterker nog, het was pal daarvoor.

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):
Die mocht niet doorgaan?

De heer **Wallage**:
Die ging dus niet door. Ik vroeg aan Mark Dierikx: de minister heeft daar een afspraak over gemaakt met ons. We hebben gewoon gezegd, omdat dat grote conflict er lag: wij gaan niet over de gaswinning, maar de mensen willen wel over de veiligheid spreken, dus we hebben afgesproken dat we deze veertien onderzoeken met elkaar zouden bespreken.

De heer **Kwint** (SP):
Heeft de minister toen alle genodigden afgebeld op het ministerie?

De heer **Wallage**:
Dat hebben wij gedaan. Wij waren de organisator van deze bijeenkomst. Er was natuurlijk een grote boosheid. Ik heb nog moeite moeten doen bij een paar leden om te voorkomen dat ze al meteen wegliepen. Ik heb dat als een volkomen onnodige ingreep in het werk van die tafel gezien. Dat is helaas niet het enige voorbeeld dat ik vanmiddag bij me heb, maar het is wel een heel lelijk voorbeeld.

De heer **Kwint** (SP):

Ik sluit niet uit dat we naar nog een paar van die voorbeelden zullen vragen, maar ik zou graag eerst een klein stukje terug willen naar de taakopvatting van de dialoogtafel en de manier waarop alle betrokken daarnaar keken. Veiligheid en waar die belegd moest worden, was dus een discussiepunt. Wat waren de onderwerpen waarover bredere consensus bestond: ja, dat hoort nu echt bij de dialoogtafel?

De heer **Wallage**:

Dat is eigenlijk een hele lange rij. Er was geld voor de leefbaarheid in dit gebied. Dat was ook hard nodig, want er was natuurlijk een hoop onttakeling en huizen in de stutten. Dus het idee van "we gaan nu in de dorpen vooral proberen de leefbaarheid ook meteen te verbeteren" was een belangrijk punt. Daar heeft de tafel, vind ik, heel succesvol kunnen opereren. Het was 35 miljoen voor de dorpen, 25 miljoen bij de NAM, dus het was alles bij mekaar 60 miljoen. Dat is geen klein bier, om die term nog maar eens te gebruiken. Daar hebben we een groep gemaakt uit de tafel, mensen van de NAM, die heel actief deelnamen, mensen uit de gemeentelijke sfeer. We hebben binnen een halfjaar een plan gemaakt waarbij dorpshuizen konden worden opgeknapt en bomen konden worden geplant, enzovoort. Dus dat is zo'n onderwerp. De versterking, en uiteraard in de eerste plaats het schadeherstel, was zo'n onderwerp. We hadden een hele lange lijst van dingen waarvan we tegen mekaar zeiden: daar moeten we proberen overeenstemming te bereiken.

De heer **Kwint** (SP):

Op die punten was wel consensus, in tegenstelling tot veiligheid? Tenminste, over waar het belegd diende te worden.

De heer **Wallage**:

Ja, precies. Ja, ja.

De heer **Kwint** (SP):

We hadden hier een gesprek met de heer De Groot. Ik weet niet in hoeverre u dat heeft gevolgd.

De heer **Wallage**:

Voor een deel.

De heer **Kwint** (SP):

Hij zegt dat een van de problemen van de dialoogtafel volgens hem was dat die geen duidelijke formele opdracht had en ook geen duidelijke achterban.

De heer **Wallage**:

Die opmerking kan ik helemaal niet plaatsen. De bedoeling van de tafel was glashelder, namelijk de vertegenwoordigers uit deze samenleving, uit dit gebied, de maatschappelijke organisaties, in een positie brengen waar ze tot dusver nooit in waren geweest, namelijk mede-eigenaar worden van het beleid dat werd ontwikkeld. Dat was de bedoeling.

De heer **Kwint** (SP):

Dus ze hadden wel een achterban?

De heer **Wallage**:

De mensen die er zaten ... Ik heb u net even de achtergrond genoemd. Ik was juist heel erg onder de indruk van het feit dat LTO met alle aangesloten boeren contact hield over de dialoogtafel. Jan Kamminga en ik zijn een dorpenronde begonnen op enig moment. Ik was echt verbaasd over wat allerlei mensen daar wisten van wat er speelde. We hebben in alle opzichten geprobeerd de informatie naar de mensen te brengen. Ik durf de stelling aan dat met name de organisaties, de Groninger Bodem Beweging, Natuur & Milieu, die aan tafel zat, echt hun eigen achterban juist hebben geactiveerd. Waar de heer De Groot waarschijnlijk op doelt, en dat is een eindeloos debat als het om participerende democratie gaat, is dat de vertegenwoordigende democratie -- dat bent u hier op het Haagse niveau -- zegt: wij vertegenwoordigen de mensen. En dat is ook zo: het hele Nederlandse volk. Tegelijkertijd is er bij heel veel mensen de behoefte om zichzelf te vertegenwoordigen. Dat is ook het grote dilemma van het politieke bestuur: hoe vertegenwoordig je een volk dat zichzelf wil vertegenwoordigen? Nou, hier zaten mensen, als ik het in rond Nederlands mag zeggen, in de shit. Die waren bereid om ondanks dat stukken te lezen, aan tafel te vergaderen, verantwoordelijkheid te nemen. Ik heb me echt heel vaak afgevraagd: wat gebeurt er als de mensen bij hun achterban gaan vertellen dat ze met de directeur van de NAM in gesprek zijn en dat ze met de vertegenwoordigers van Economische Zaken in gesprek zijn? Dus met andere woorden, die mensen hadden juist een achterban, maar het waren geen partijpolitici zoals in de Provinciale Staten of in de Kamer. Het waren mensen die bijvoorbeeld voor de Groninger kerken opkwamen of het waren mensen die zeiden: onze dorpen liepen al leeg en nu hebben we dit eroverheen, en wat is ons

perspectief? Dus nee, ik houd hier met kracht staande dat de mensen die daar aan tafel zaten juist representanten waren van het aardbevingsgebied.

De heer **Kwint** (SP):

U zei net: ik heb mijn hart weleens vastgehouden om wat er gebeurt als deze representanten teruggaan naar hun gemeenschap en daar vertellen dat ze in gesprek waren met bijvoorbeeld de directeur van de NAM. In hoeverre lukte het om de bewonersorganisaties ook medeverantwoordelijkheid te laten dragen voor de besluiten die daar genomen werden?

De heer **Wallage**:

Een van de lelijkste onderwerpen die er waren, was de taxatie van de woningen en de bedrijfspanden, want daar is in de eerste jaren, dus dat is voor Huizinge, zo veel gebeurd dat een belangrijk deel van de boosheid van mensen daarnaar is terug te leiden. Dat kwam natuurlijk omdat degene die de schade kwam opnemen, degene was die het veroorzaakt had. Al heel snel aan het begin van de tafel zeiden de vertegenwoordigers uit de regio: "Dat moet anders. Dat moet objectiever. Daar moeten regels gelden, zodat we zeker weten dat we fair beoordeeld worden." Toen hebben we besloten als tafel, iedereen, om een schadeprotocol te maken. Dat is zo'n product waar ik ook echt vandaag nog trots op ben, omdat namelijk mensen die aan tafel zaten, maar ook deskundigen die we aantrokken vanuit de kleine staf van de dialoogtafel, Susan Top ... Een aantal mensen zijn daar maanden bezig geweest objectieve spelregels te maken. Daar hebben we ook overeenstemming over bereikt. Later, toen dat moest worden uitgevoerd door het Centrum Veilig Wonen, raakten we het zicht daarop kwijt. Dat is een beetje een verdrietig puntje, maar u vroeg naar voorbeelden van hoe het kan werken. Dat was bij de leefbaarheid zeker zo. Waar we helemaal geen greep op kregen, was de versterking. Daar komen we misschien nog wel even op terug zo.

De heer **Kwint** (SP):

Op alle drie de punten zelfs, ook nog op het schadeprotocol en Centrum Veilig Wonen, dus daar komen we alle drie nog los op terug. Waren er weleens problemen om NAM de verantwoordelijkheid te laten nemen voor de besluiten die aan de tafel genomen werden?

De heer **Wallage**:

Nou, er gebeurde bij NAM, en soms ook wel een beetje bij de overheid, iets heel bizars, eigenlijk. We hadden goede gesprekken. Ik vond de

vertegenwoordiging van de NAM, maar ook van Economische Zaken, aan tafel echt constructief meewerken. De klachten die ik heb of de zorgen die ik heb, slaan niet op de personen en hun persoonlijke inzet, maar er gebeurde heel iets anders. Als de heer Van de Leemput de eerste periode daar namens de NAM in een vergadering zat, dan was dat een creatieve en betrokken man die echt naar oplossingen aan het zoeken was. Dan kwam er van ons kleine maar goede secretariaat een verslag van die bijeenkomst. Dat ging dan naar de NAM en dat kwam dan terug met iets wat ik in mijn hele loopbaan nog nooit had meegemaakt, namelijk dat daar zinnnetjes werden ingevoegd die helemaal niet gezegd waren. Ik vroeg weleens: wat gebeurt hier? Dan keek de afdeling Legal even naar hoe het daar zat en die vonden dus eigenlijk dat meneer Van de Leemput had moeten zeggen ... En die kwamen dan met een zinnnetje en dan zeiden wij: ja, zeg ...

De heer **Kwint** (SP):

Maar hoe loopt dat dan af?

De heer **Wallage**:

Over het algemeen stond ik achter onze secretaresse, namelijk: dit is niet gezegd; dit nemen we niet op. Het is een klein voorbeeld van iets wat veel groter is in zijn essentie. De functie van de NAM is gas en olie opsporen en winnen. Dat is hun vak. Door de redenering "ja, maar jullie zijn aansprakelijk, en dus zijn jullie ook verantwoordelijk voor wat er moet gebeuren" -- dat was ook wat de minister eindeloos zei: NAM is aansprakelijk -- ontstond er dus een in de eerste plaats principiële aanvechtbare situatie. Ik gaf heel vaak als ik dat in Den Haag moest uitleggen, want dat ging niet vanzelf, het voorbeeld: "Je wordt aangereden door iemand die van links komt en die knalt op jouw auto. En dat is dus echt wel zijn schuld, hè. Dan staat die man de volgende dag bij jou op de stoep en die zegt: ik kom eens even kijken hoeveel schade jij hebt. Die loopt om jouw auto heen en zegt: hohoho, wacht even, maar die deuk zat er al." Ik denk dat de meeste Nederlanders als dat ze overkomt, zeggen: weer wegwezen! Maar de Groningers hebben dus jaar na jaar moeten werken in een situatie waarin dat gebeurt. Dat is veroorzaakt doordat ... Ik heb het weleens een beetje bozig een "denkfout" genoemd. Iemand kan 100% aansprakelijk zijn, maar daarmee hoeft hij nog niet verantwoordelijk te zijn voor het oplossen van het probleem. Dat zagen ze bij de NAM geleidelijk aan ook wel. Het liep ze over de schoenen. Ze konden ook de aantallen niet meer aan. Ook bij de NAM was dus het idee, wat in het rapport van Pieter van Geel en mij al stond: maak een werkmaatschappij.

De heer **Kwint** (SP):

Dat wordt het Centrum Veilig Wonen. Daar komen we straks op terug.

De heer **Wallage**:

Dat wordt het Centrum Veilig Wonen.

De heer **Kwint** (SP):

Maar ik wil even naar dit specifieke voorbeeld dat u noemt. Daar zat het voornaamste probleem er dus in dat de heer Van de Leemput wel degelijk bereid was om aan de dialoogtafel mee te denken en op zoek te gaan naar ruimte om aan de wensen van inwoners tegemoet te komen, maar dat die vervolgens door het hoofdkantoor werd teruggefloten.

De heer **Wallage**:

Ja. Ik herinner me vrij forse discussies daarover. Het is natuurlijk heel raar als je goed met iemand zit te spreken, er consensus komt -- daar ben je dus ook blij mee, want iedere stap was er wel een -- en een week later je weer zit te zeuren, als ik het zo mag zeggen, over wat er precies gezegd is. Dat is onaangenaam. Ik weet nog wel dat gedeputeerde Moorlag het in dat verband had over "het geboefte op het achterbalkon". Dat geeft de sfeer wel even weer, maar het geeft dus ook weer wat er gebeurde, namelijk dat de belangenbehartiging van de NAM ... Die moest een klein beetje wijken als je naar een compromis wil. Dat begreep de leiding van de NAM ook wel. Ik had de indruk dat de juristen en andere mensen veel scherper keken: hoe komt de NAM hieruit? Dat is ook precies de reden waarom je bij het herstel van de schade, het vaststellen van de schade, bij het herstel van de schade, bij versteviging, bij verduurzaming ... Wat heeft degene die daar de problemen heeft veroorzaakt nou toch in vredesnaam te maken met de verantwoordelijkheid voor de oplossing? We hebben dat niet over kunnen brengen.

De heer **Kwint** (SP):

Merkte u diezelfde spanning tussen begrip aan tafel en onbegrip op afstand ook bij het ministerie van Economische Zaken?

De heer **Wallage**:

Nou, ik ken natuurlijk die verhoudingen binnen zo'n departement met bewindslieden zelf heel goed, dus ik wist al wel een beetje hoe dat werkte. Jos de Groot heeft, vind ik, aan tafel echt op een open manier meegedaan, en echt meegedaan, dus ik vond dat een uitstekende vertegenwoordiger van

de minister. Wat er af en toe gebeurde, en dat is natuurlijk ook staatsrechtelijk geen schande, is dat de vertegenwoordiger van de minister zei: ja sorry, maar dat wil de minister niet; zo ziet de minister dat niet. Dat bleek bij de onderwerpen die we nog gaan bespreken. Het vervelende was dat als je zegt "we willen met de vertegenwoordigers van de bevolking, met de maatschappelijke organisaties, gezamenlijk tot een lijn komen", dan is daar een zekere flexibiliteit voor nodig. Jan Kamminga en ik deden eigenlijk weinig anders dan proberen partijen bij mekaar te brengen en oplossingen te bedenken. Dan was wel de situatie zo dat Jos de Groot van tijd tot tijd zei: dat moet ik echt even met de minister bespreken. Die voelde dan wel nattigheid, zal ik maar zeggen.

De heer **Kwint** (SP):

U was met z'n tweeën een fors deel van de tijd kwijt met het organiseren van flexibiliteit?

De heer **Wallage**:

Zoiets.

De heer **Kwint** (SP):

In 2005 gaf u een interview in Trouw. Daar lasen wij dat u het wel een afknapper vond dat de overheid, van hoog tot laag, en de NAM de spelregels van de dialoogtafel aan hun laars laptten. Is dit wat u daarmee bedoelde?

De heer **Wallage**:

Nou, dan wil ik graag een paar ernstiger voorbeelden noemen dan dit. Hiervan kun je nog zeggen: dat is wrijving en daar moet je tegen kunnen als voorzitters. Dat konden we ook. Ik vond het zelf een heel droevig moment toen na het bestuursakkoord waar mevrouw Van der Graaf op wees, een aanvullend akkoord is gesloten. Ik dacht dat dat op 9 februari 2015 was. Ik stond echt perplex. Dat was een lang verhaal met hele serieuze onder... Dat was de agenda van de dialoogtafel, voor driekwart. We hadden afgesproken dat we dat daar met elkaar zouden bespreken. De mensen die daar als bestuurders bij mekaar zaten, waren dezelfde mensen die ...

De heer **Kwint** (SP):

Die het bestuursakkoord sloten.

De heer **Wallage**:

... aan tafel zaten. Dus ik heb werkelijk met mijn ogen zitten knippen van:

wat gebeurt hier? Waarom hebben die bestuurders niet gezegd: oké, dit is de richting waarin wij een bestuursakkoord willen sluiten, een aanvullend bestuursakkoord; daar staat iets in over de versterking, daar staat iets in over de Nationaal Coördinator, daar staat van alles in waar wij ...

De heer **Kwint** (SP):
Mee bezig waren.

De heer **Wallage**:
"Mee bezig waren" is nog licht uitgedrukt: diep in investeerden. En dan hadden ze met voorlopige conclusies kunnen komen. Dan hadden we daar aan tafel over gesproken. Misschien hadden die maatschappelijke organisaties nog dingen gehad waar zij niet aan gedacht hadden. Dat is ook nog denkbaar. Maar hoe dan ook, dan hadden we recht gedaan aan waar die tafel voor was opgericht, namelijk: "Wij gaan niet op de traditionele manier verticaal van departement en provinciehuis en gemeentehuis besluiten nemen. Nee, wij verbinden die verticale zuil met de horizontale werkelijkheid." Daar ging dit om. Ik denk: dan wil je het niet als bestuurders of je begrijpt het niet, maar in ieder geval deugt het niet.

De heer **Kwint** (SP):
Ik probeer even mee te gaan in de metafoor van de verticale en de horizontale zuilen. Als ik het goed begrijp, had de verticale zuil wat moeite met loslaten, om het maar eens ...

De heer **Wallage**:
Ja. Ik heb bij de ROB ooit het rapport Loslaten in vertrouwen uitgebracht. Daar was hier weinig sprake van. Nou, ik denk dat het principiëler was, eerlijk gezegd. Ik denk dat de bestuurders -- daar heb ik ook wel voorbeelden van -- oprecht meenden: alles goed en wel, maar de mensen die daar aan tafel zaten ... De opmerking van de heer De Groot wijst een beetje in die richting. Alles goed en wel, maar die mensen representeren niks en wij representeren de bevolking. Ik wou dat de politiek zo machtig was in dit land dat ze met droge ogen zou kunnen zeggen dat ze het alleen wel af kan, maar zo is het dus niet.

De heer **Kwint** (SP):
Speelde dat alleen in contact met de landelijke overheid of ook met de regionale overheid?

De heer **Wallage**:

Nee, ik heb in dat verband ook nog een uiterst pijnlijk voorbeeld dat ik wel graag wil geven, omdat de heer Moorlag die daar aan tafel zat namens die provincie en dat goed deed, zeer actief was, echt betrokken ... Op een gegeven moment zou hij 's middags naar de tafel komen. Hij belt mij 's morgens op en zegt: Jacques, ik ben er niet vanmiddag, want ik heb een persconferentie over het onderzoek naar de versterking, dat de provincie heeft uitgezet. "Huh? Waar heb jij het over?" Toen bleek dat er een heel groot onderzoek was uitgezet door de provincie, waar uiteindelijk dat hoge getal van meer dan 150.000 woningen die moesten worden verstevigd uit tevoorschijn kwam. Ik zeg: "Ja maar dat had je toch moeten bespreken met de tafel? Dat is toch een kernonderwerp?" Toen zei hij: nee, ik leg het wel uit als ik weer kom, maar nee, ik wou dat echt bij mij houden; ik vind het ook naar de Staten niet kunnen dat ik dat dan met de tafel zou ... Dan zie je dus opeens dat de basisspelregel die we hadden afgesproken gewoon genegeerd wordt.

De heer **Kwint** (SP):

Conflicteerden de basisregels zoals u die had afgesproken soms misschien wat met de basisregels zoals de bestuurders die gewend waren te hanteren?

De heer **Wallage**:

Zeker. In het rapport dat Pieter van Geel en ik toen gemaakt hebben ... Dat is wel een heel raar rapport als je het terugleest. Daar staat namelijk niet alleen in hoe mooi zo'n tafel zou zijn en wat die allemaal zou kunnen, maar daar staat ook al in hoe makkelijk dat mis kan gaan. Daar staat in dat als de werkwijze van de overheid niet verandert, of als ze tactische spelletjes gaan spelen -- dat staat in dat rapport -- dat dus misgaat. Nou, dit was een heel tactisch spel. Het was pal voor de Statenverkiezing. Ik begrijp het allemaal best. Het was een heel belangrijk onderwerp. Dat begrijp ik ook. Maar we hadden aan de maatschappelijke organisaties beloofd dat ze bij belangrijke onderdelen van tevoren invloed zouden kunnen uitoefenen. En u hebt gelijk: dat is een werkwijze waar, als ik het heel vriendelijk zeg, heel veel bestuurders aan moeten wennen.

De heer **Kwint** (SP):

In dit geval was er ook nog een extra politieke dimensie, als ik u goed begrijp.

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):

Ik kom nog even terug op het voorbeeld dat u gaf over die veertien onderzoeken, en dat u dat met de dialoogtafel zou gaan bespreken en de bijeenkomst die niet doorging, omdat u werd gebeld door de directeur-generaal, die dat zou moeten afzeggen. Volgens onze informatie kwamen die onderzoeken in januari 2014 naar de Tweede Kamer toe. De dialoogtafel start in maart 2014. Ik probeer even op te helderen hoe dit precies zit. Waarover had u willen spreken met de dialoogtafel en met wie heeft u dat van tevoren bedacht, als de mensen startten in maart?

De heer **Wallage**:

Wij, Pieter van Geel en ik, kwamen dus in onze verkenning op een heel dood punt, want de minister zei: de tafel gaat straks niet over de gaswinning. De maatschappelijke organisaties zeiden: "Wil je er even goed over denken? Wij willen over de gaswinning in relatie tot ónze veiligheid kunnen praten." Dus als we daar niet iets bedacht hadden, was dat binnen een paar weken ook meteen weer klaar geweest, zal ik maar zeggen. Die onderzoeken waren beschikbaar -- daar hebt u gelijk aan -- maar die onderzoeken waren behoorlijk technisch van aard. Het had niet zo veel zin om te zeggen "dan sturen we ze rond" of "wat vind je ervan?" Het aanbod van de NAM ... Dat is ook wel interessant. Die zeiden: "Nee, dit is complexe materie. Daar moeten we goed naar kijken. Daar nemen we een hele dag voor." Die bijeenkomst was dus bedoeld als uitvoering van het compromis dat we van tevoren bedacht hadden. Ik heb de indruk dat de minister pas vlak voor die bijeenkomst opeens zag dat het er was -- zo gaat dat natuurlijk met hele drukke agenda's -- en opeens dacht: o, dan wordt daar dus uitvoerig gesproken. Hij was ook bang dat het zou lekken. Daar was ik heel nijdig over, want in die bijna twee jaar dat Jan Kamminga en ik die tafel hebben voorgezeten, is er nooit iets gelekt. Dus ik vond het ook op dat moment al echt onheus. Nee, hij wilde niet dat wat wij van plan waren, namelijk als je goed over die onderzoeken praat en je tot overeenstemming wilt komen over de conclusies over die onderzoeken, dan rolt daar een opvatting over veiligheid uit voort, waarbij één onderwerp mij ook altijd gefascineerd heeft.

Voordat wij met die tafel begonnen, waren er al mensen in Groningen die zeiden: we moeten de hand aan de kraan. Daar bedoelde ze niet mee: de aardgaswinning moet naar nul. Nee, de aardgaswinning moet naar beneden en dat moet aan veiligheidsrandvoorwaarden voldoen en we moeten met de hand aan de kraan kunnen besluiten dat die verder naar beneden moet als dat nodig is. Dat was dus eigenlijk een heel gematigd standpunt. Ik denk dat

de randvoorwaarden waaronder aardgaswinning wat de bewoners betreft mogelijk was geweest, inclusief de hand aan de kraan, waarschijnlijk wel uit dat gesprek waren gekomen als we die bijeenkomst hadden gehad. Dus ik was niet alleen teleurgesteld dat die afspraak, die in ieder geval met mij was gemaakt, niet werd nagekomen, maar ik was ook inhoudelijk teleurgesteld. Ik had nog wel een kans gezien om te kijken of we over die moeizame balans als het om de aardgaswinning zelf gaat, ten minste overeenstemming zouden kunnen bereiken.

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):

En wanneer zou dat moment zijn dat die bijeenkomst zou plaatsvinden?

De heer **Wallage**:

Ik heb dat geprobeerd voor mezelf te reconstrueren. Ik heb een heel rommelig archief, moet ik eerlijk opbiechten.

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):

Maar dat zou dan een van de eerste bijeenkomsten van de dialoogtafel moeten zijn.

De heer **Wallage**:

Dat zou vrij snel in het begin zijn geweest, ja.

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):

En even voor ons goede begrip: de woorden zoals u die zojuist over de minister weergaf, zijn tot u gekomen via de heer Dierikx?

De heer **Wallage**:

Nee.

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):

Of heeft u ze rechtstreeks van de minister?

De heer **Wallage**:

Op 9 mei van dat jaar ... Nee, '14. Op 9 mei '14 zijn Jan Kamminga en ik naar de minister gegaan omdat we al vrij snel na het begin een hele boze brief van de maatschappelijke organisaties hadden. Ik vat het kort samen, namelijk: dit wordt niks. In die brief stonden voorbeelden van waarom zij er eigenlijk geen vertrouwen in hadden. Het kernpunt daar was weer de vraag: de NAM moet ertussenuit; hoe gaat dat dan? Toen zijn Jan Kamminga en ik bij de minister geweest. We zijn overigens drie, vier keer bij de minister

geweest, hoor, dus die stelde zich ook echt wel open. Op dat moment heeft de minister zelf gezegd: ik ga over de gaswinning. Toen hebben wij gezegd: dat bestrijdt niemand, maar kunnen we nou niet iets bedenken? Enfin, rest van het verhaal.

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):

In het bestuursakkoord Vertrouwen op herstel en herstel van vertrouwen is opgenomen dat een professionele uitvoeringsorganisatie voor schadeafhandeling en versterking zal worden gevormd in overleg met de dialoogtafel. Die organisatie krijgt uiteindelijk de naam Centrum Veilig Wonen. In hoeverre was de dialoogtafel betrokken bij dat Centrum Veilig Wonen?

De heer **Wallage**:

In de allereerste plaats stond in het advies van Pieter van Geel en mij: er moet een werkmaatschappij komen. Dus toen we, Jan Kamminga en ik, begonnen aan de tafel, stond het feit "er moet een werkmaatschappij komen" al op onze agenda. Dat liep overigens toen dus wel redelijk parallel met wat ze bij de NAM vonden, want die wilden eigenlijk af van het feit dat al die beslissingen binnen hun organisatie werden genomen. Die wilden eigenlijk ook een soort werkmaatschappij. We hebben toen over het feit dat het ding er moest komen open overleg gehad. We hebben ook de kans gekregen iets te vinden van de aanbestedingsprocedure die de NAM wilde hanteren. Maar toen werd het heel vervelend. Ik kom graag even terug op het gesprek dat de heer De Haan met u gehad heeft en waarin hij, vond ik, buitengewoon onheuse dingen over Jan Kamminga zei. Dat gaat over dit punt. Want wat gebeurde er? Wij wilden weten en de tafel wilde weten ...

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):

U doelt op het openbaar verhoor met de heer De Haan van de NAM?

De heer **Wallage**:

Ja, jazeker.

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):

Voor de zomer?

De heer **Wallage**:

Ja, ja. Want wat wilde de tafel weten? Die wilde weten: "Is dit een onafhankelijke werkmaatschappij? Hebben die ruimte om coullance te

betrachten? Zitten die vast aan allerlei regels en schieten we dus eigenlijk met die uithuisplaatsing niks op?" Dat waren de vragen die aan tafel speelden. Jan Kamminga had op zich genomen om in een bijeenkomst door te vragen bij de NAM over de vraag: hoeveel ruimte heeft dat Centrum Veilig Wonen eigenlijk straks, als het er is? En wat gebeurde daar? Daar werd ... Of dat de heer De Haan was, weet ik niet, maar hij was er in ieder geval kennelijk bij, want hij kon akelige dingen over Jan Kamminga zeggen bij u. Ik vond dat onheus, omdat wat Jan Kamminga daar deed, precies was wat aan tafel was afgesproken, namelijk: wij hebben er recht op, de Groningers hebben er recht op om te weten of dit gewoon een dochteronderneming van de NAM is die in alle opzichten aan de touwtjes van de NAM zit of dat hier professionele autonomie, van taxatie tot herstel, van afspraken over versterking ... Dat was een cruciaal onderwerp. Wat Jan toen geprobeerd heeft, was de contractafspraken, het contract, de formele regeling tussen de NAM en het Centrum Veilig Wonen gewoon te krijgen, die tekst te kunnen beoordelen. De discussie, de scherpe discussie was dus ontstaan omdat de NAM weigerde om dat te geven tot op de dag van vandaag. Ik hoop eerlijk gezegd dat al uw graaf- en -- hoe heet het? -- onderzoekswerk er ook toe leidt dat even duidelijk moet worden gemaakt: hoe zat dat nou eigenlijk? De Groningers hebben diep wantrouwen gehad van het begin af aan, ook naar het Centrum Veilig Wonen, omdat ze dachten: dat is de NAM. Misschien hebben wij ons vergist. Misschien was het wel een autonome professionele organisatie, maar we hebben het nooit kunnen zien. Ik vind dit een typisch voorbeeld van een bedrijf dat aanbesteedt en dat dan denkt: met die contracten heeft verder niemand iets te maken. Nee, hier hadden de Groningers alles te maken met de vraag of ze fair beoordeeld werden. Dat is de kern van de zaak.

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):

En hoe ging dat gesprek hierover aan die dialoogtafel dan met de vertegenwoordiger van NAM?

De heer **Wallage**:

Daar moesten we vaststellen dat we daar geen eindoordeel over konden geven, dus het is ook niet zo dat de tafel heeft gezegd: dit is het Centrum Veilig Wonen en wij steunen dat, of wij geloven daarin of wij nemen daar een besluit over. Aan het end van dat proces, waarbij we wel af en toe in de keuken mochten kijken ... Maar over de vraag "is wat hier nou gekookt wordt een beetje een fatsoenlijke maaltijd?" ... Dat oordeel hebben we niet kunnen geven.

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):

Dank u wel.

De heer **Kwint** (SP):

We hadden het net al even kort over het schadeprotocol. Ik heb nog een paar vragen in aanvulling op wat u daarover zei. In 2014 is NAM bezig met het schadeprotocol. Ze sturen een conceptversie naar de dialoogtafel. De dialoogtafel schakelt een adviesbureau en de Vereniging Eigen Huis in om dat concept mede te beoordelen. Wat kreeg u terug uit die adviesuitvraag?

De heer **Wallage**:

Met name het externe adviesbureau dat we ingehuurd hebben, heeft heel secuur gekeken: hoe moet zo'n protocol eruitzien? Ze hebben hele concrete aanwijzingen gegeven waar je op moet letten. Dat was een uiterst professioneel en goed uitgebracht advies. Er sluimerden een aantal vraagstukken die ook dat protocol overigens niet kon oplossen. Over eentje daarvan heb ik me altijd zeer verbaasd. Dat was namelijk dat als je schade vaststelt, je alleen de zichtbare schade mag vaststellen, dus de fundamenteën -- en bij een flinke opdonder is er ook wat met de fundamenteën aan de hand -- mochten niet bekeken worden. Zo was er een waslijstje van dingen waarvan mensen zeiden: dat moet in het protocol beter geregeld worden. Dat is ook echt een compromis geworden, een onderhandeling, die uiteindelijk leidde tot wat geloof ik iedereen wel een verbetering vond. Alleen, toen het Centrum Veilig Wonen er was, werd dat dus omgezet in een programma van eisen. Daar hebben we vervolgens in de inhoudelijkheid geen zicht op gekregen.

De heer **Kwint** (SP):

Maar aanvankelijk lukte het dus wel om aanmerkingen op het schadeprotocol vanuit de dialoogtafel met NAM uit te onderhandelen?

De heer **Wallage**:

Zeker. Ik heb dat ook als heel constructief ervaren, want daar zaten natuurlijk deskundigen, ook van de kant van de NAM, bij. Maar ja, wat je dan dus doet ... Daarom is mijn oordeel over die tafel ook heel genuanceerd. Daar waar partijen investeerden, hebben we enorme stappen kunnen zetten. Dit was er zo een.

De heer **Kwint** (SP):

Specifiek op dit punt zei de heer Van de Leemput juist tegen ons in zijn

verhoor: ik kreeg wel wat kritiek te verduren aan de dialoogtafel, omdat ik met een concept onder de arm aanschoof en er nog maar heel weinig ruimte leek, of in ieder geval de partners dat zo voelden, om daar iets aan te veranderen.

De heer **Wallage**:

Ja, dat klopt. Dat had te maken met het feit dat het een soort algemene irritatie was. De tafel werd heel vaak geconfronteerd, bij de waardevermeerderingsregeling bijvoorbeeld, met een volledig panklaar ding. Nou, u kent dat gevoel als Kamerleden. Dan komt er vlak voor het debat plotseling een brief van zeven kantjes en dan word je geacht om daar iets verstandigs van te zeggen. Dat gebeurde bij de tafel zeer regelmatig, niet alleen van de kant van de NAM, maar iedereen kwam aandragen met een min of meer kant-en-klaar product. Dan zie je dus -- uw eerdere vraag -- dat zo'n proces ook aan de kant van de overheden geleerd moest worden. Nou ja, dat ging af en toe ...

De heer **Kwint** (SP):

Als ik u goed hoor, dan was u wel tevreden over hoe dat gesprek uiteindelijk verliep, en ook over het schadeprotocol dat stand kwam.

De heer **Wallage**:

Ik ben er niet bij geweest. Wat ik teruggerepporteerd heb gekregen van Susan, die er wel bij was, was dat het af en toe een stevig gevecht was, dat de dames en heren wel even met de koppen tegen elkaar gingen, maar dat uiteindelijk daar wel overeenstemming is bereikt. Ja, de belangentegenstellingen en de opgelopen mentale schade van Groningers hingen boven die tafel. Dus iedere keer als je probeerde een beetje zakelijk stap voor stap iets met elkaar af te spreken, dan ging het ook weleens een beetje hard, zeker.

De heer **Kwint** (SP):

Heeft het protocol uiteindelijk voor de Groningers opgeleverd wat het had moeten opleveren?

De heer **Wallage**:

Ik kan dat, omdat dat voor een belangrijk deel na mijn activiteiten was, eigenlijk niet goed beoordelen. Ik had toen al het beeld dat de kleine schades relatief snel en goed werden afgewikkeld door de NAM. Ik had toen ook al de indruk dat, zodra het complexer werd, de mensen vreselijk lang

moesten wachten en er vaak ook niet uit kwamen. Later zijn bijvoorbeeld geschillen tussen mensen en de NAM in een aparte procedure geplaatst. Er zijn allerlei andere maatregelen genomen. Maar ik durf geen oordeel te geven over wat er in die vijf, zes jaar daarna is gebeurd.

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):

U zei net al: we kregen wel een kijkje in de keuken, maar we konden niet goed beoordelen of er nou ook een fatsoenlijke maaltijd gekookt werd. Stond de NAM in de ogen van de dialoogtafel nou voldoende op afstand?

De heer **Wallage**:

We hebben dat dus niet kunnen beoordelen, want dat moet je beoordelen op basis van de instructies die de NAM ... Ik weet dat de directeur van het Centrum Veilig Wonen die daar toen is aangesteld, wijlen de heer Kruyt, die, vind ik, in de korte periode dat hij daar gewerkt heeft echt heel goed werk gedaan heeft -- dat mag misschien ook nog weleens in het openbaar gezegd worden -- vaak zei bij dingen: ja, daar hebben jullie gelijk aan, maar dat krijg ik niet voor elkaar. Daar bedoelde hij mee: dat krijg ik niet voor elkaar bij de NAM. Dus de spanning op de afwikkeling van zaken binnen het Centrum Veilig Wonen was er. We wisten dat er een zwijgplicht was voor de medewerkers van het Centrum Veilig Wonen over de invloed van de NAM. Dus als er iets niet mocht, dan mochten de medewerkers niet zeggen "dat mag niet van de NAM", maar dan moesten ze zeggen "op grond van onze criteria kunnen we dat niet toestaan". Die zwijgplicht ...

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):

Hoe wist u dat, over die zwijgplicht?

De heer **Wallage**:

Dat heeft een aantal medewerkers in dit geval Jan Kamminga verteld.

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):

We willen het ook graag over de versterkingsopgave hebben. De dialoogtafel bespreekt in hoeverre de versterkingsoperatie voldoende op gang komt, is onze informatie. Hoe keken de partijen aan die tafel aan tegen de versterking?

De heer **Wallage**:

U kent misschien het beeld dat je in een donkere kamer op zoek bent naar een zwarte kat waarvan je niet zeker weet of hij er is. Dat gevoel.

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):

Dat gevoel, kunt u dat eens concreet maken voor ons?

De heer **Wallage**:

Ja, ik zal het toelichten. In de eerste plaats was er volgens mij een objectief vraagstuk, namelijk: tegen welke aardbevingsschade of -risico's moet een huis bestand zijn? Dat is een norm. De NEN, dus de bouwvoorschriftenregeling, kende geen aparte regeling voor aardbevingsschade. Dat is geen klein ding. Dat betekent dus dat je dat moet bedenken. Dat is eigenlijk één. Twee. Mijn indruk was dat er in de twee jaar dat ik betrokken was bij de dialoogtafel serieuze pogingen werden gedaan bij de NAM om een beetje vat te krijgen op dit probleem. Ik geloof dat de heer Van de Leemput toen ook verteld heeft over het nabouwen van een huis met Italiaanse deskundigheid. Ze waren echt wel bezig om te kijken: hoe moeten we dat aanpakken? Maar wij hadden aan tafel met elkaar afgesproken: er moet samenhang komen tussen het repareren van schade, het aanbrengen van verbeteringen en verduurzaming van dat huis, en het bestand maken tegen nieuwe aardbevingen, de versterking. We noemden dat de "drieslag". De drieslag is voor Jan Kamminga zo ongeveer een banier geweest waaronder hij zijn werkzaamheden heeft verricht. Hij deed dat deel van het werk. Dat vond iedereen. Maar het gebeurde niet. Het gebeurde onder andere niet omdat de kennisontwikkeling rond de versterking langzaam ging. De plannenmakerij was echt heel ad hoc. Af en toe gebeurde er weer opeens iets, waren ze ergens bezig. Bij ons, bij de voorzitters, heeft dat er mede toe geleid dat we zeiden: er komt geen samenhang tussen die drie processen. Mensen worden dus straks twee keer of drie keer lastiggevallen in hun huis als het fout gaat. Er komt geen samenhang als er geen publieke regie in de regio komt. Met andere woorden: dat moet de NAM niet doen. Dat kan de NAM ook helemaal niet doen. Dus er moet aan de publieke-verantwoordelijkheidskant iemand komen die dat kan coördineren. De situatie rond de versterking is daar mede aanleiding voor geweest.

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):

En versterking, is dat dan in relatie tot de veiligheid van de huizen? Wat verstond u daaronder aan de tafel?

De heer **Wallage**:

Dat ging dus om de vraag: kunnen we de mensen garanderen dat ook en juist als er nog gas zou worden gewonnen in de toekomst, dus aardbevingskansen zou bestaan, dat huis tegen een stevige aardbeving

bestand zou zijn? Ik weet nog wel dat toen later in de tijd -- want daar zijn we nog niet -- Hans Alders begon als Nationaal Coördinator, Susan Top en ik nog eens een hele avond bij hem zijn geweest om toe te lichten waarom wij zo veel zorgen hadden over het feit dat die drie processen helemaal los van elkaar gingen en dat er geen greep was op die versterking. Want als je die niet hebt, dan kun je ook niet tegen de mensen zeggen: blijf in je huis. Want je hebt dus een eindeloze discussie gehad later over de vraag: woont u daar wel veilig? We hebben toen gezegd: misschien moet je niet vanuit die centrale norm "zo veilig moet het zijn" al die huizen ondersteboven gooien, maar misschien moet je gewoon per huis en per eigenaar kijken: wat is hier nodig om mensen veilig te laten wonen? Dat zouden weleens goedkopere oplossingen kunnen zijn, maar dat zou in ieder geval, met de menselijke maat, passen bij wat de mensen in dat huis willen. Die omslag hebben we toen die avond bepleit. Mijn indruk is -- maar dat kunt u beter met hemzelf bespreken -- dat dat uiteindelijk toch niet goed gelukt is, waardoor dat hele versterkingsproces toch eigenlijk te technocratisch is aangepakt.

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):

In 2015 ligt de versterkingsopgave bij het Centrum Veilig Wonen. De minister schrijft dan aan de Tweede Kamer dat het centrum capaciteit heeft om 3.000 woningen preventief te versterken, maar de dialoogtafel plaatst daar vraagtekens bij. Waarom?

De heer **Wallage**:

Omdat onze onvolprezen Susan Top gewoon was nagegaan: "Hoeveel hebben we er dan nu versterkt? Hoe loopt dat proces eigenlijk?" Er werd dus naar de Kamer toe heel vaak met getallen geschermd waarvan wij -- de voorzitters, de staf, maar ook wel de mensen aan tafel -- zeiden: nou ja, waar ze dat nou weer vandaan halen; dat lijkt ons niet een realistische inschatting, om het maar een beetje chic te zeggen. Dat had te maken met het feit ... Dat is ook een deel van het proces waar u waarschijnlijk over nadenkt. De minister voelde natuurlijk een enorme druk vanuit de Kamer, kreeg ook van tijd tot tijd in de regio op z'n lazer, maar kreeg ook in de Kamer forse kritiek. Dan probeer je natuurlijk te zeggen: nee, maar dit gaat nu nog niet goed, maar ... En dan doe je een toezegging. Ik heb de indruk ... Dat was naar aanleiding van het telraam van Susan Top, die gewoon is gaan tellen. Toen bleek dat we op tientallen zaten op dat moment, nog niet eens op honderdtallen. Dan vraag je je dus af: wat voor een geestelijk bouwwerk wordt hier opgebouwd en wie moet dat dan geloven?

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):

We zien dat u in april 2015 ook een brief stuurt aan de minister over de versterkingsopgave, met ook aandacht voor de verschillende termen die worden gehanteerd. Er wordt dan geschreven over het veiligstellen van gebouwen en "potentieel vallende objecten veiligstellen", en de term "preventief versterken" lijkt dan verdwenen. Kunt u ingaan op wat daar is gebeurd?

De heer **Wallage**:

Dat is een brief waarvan sommige mensen in Den Haag zeiden: ga je je nou ook nog met terminologie bemoeien? Het was naar aanleiding van die brief dat iemand dat zei. Dat is een cruciale discussie, want dit ging over de vraag: wat wordt de Groningers nou beloofd? Wat gaan we hier nou doen? Wij ontdekten dus al heel snel dat in brieven aan de Kamer, maar ook in reacties naar ons toe, heel verschillende termen werden gebruikt. Ik wijd dat aan het feit dat die discussie over die norm, waar de commissie-Meijdam uiteindelijk voor is benoemd, niet was uitgekristalliseerd, en de minister moest wat. Ik denk dat een van de lessons learned zou moeten zijn als er ooit nog weer eens wat in Groningen gebeurt: Groningers zijn niet gek. Die kunnen heel goed lezen, die kunnen heel goed schrijven, die kunnen precies begrijpen wat er staat. Die hadden heel snel door: wij weten niet waar we aan toe zijn met die versterking. Daar kwam die brief vandaan. We hebben niet zo veel brieven geschreven. We hebben één keer een pittige brief geschreven over de regie. We zijn af en toe afgereisd naar Den Haag om nog pittiger dingen te zeggen, maar dit was er een waarvan ik vond dat we in een moerassige situatie terecht kwamen.

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):

Dat maakte u duidelijk. Leidt dat dan ook tot verandering of tot resultaat?

De heer **Wallage**:

Dat durf ik niet te beantwoorden. Ik denk niet dat de terminologie principieel is aangepast. Ik denk wel dat ze op Economische Zaken even een beetje gingen opletten wat ze tegen u zouden zeggen. Uiteindelijk, na het rapport van de commissie-Meijdam, moest er een keus gemaakt worden. Wat dus te beginnen bij het rapport van de commissie-Meijer en nu dan dus hier bij de commissie-Meijdam, en bij de bestuursakkoorden, eigenlijk gebeurde, was dat de relatie "dit is tussen de bewoners en de NAM" vervangen werd door "hier moeten we allemaal, hier is de publieke ruimte verantwoordelijk, hier is de regering verantwoordelijk". Als je dat terugziet: dat heeft ongelofelijk

lang geduurd. Het feit dat ze bij de NAM aan het puzzelen waren over de versterking ... Als je daar even goed over doordenkt: het gaat over de toekomstige veiligheid. Dat was een randvoorwaarde geweest voor doorgaan met winnen, inderdaad, dus wel een NAM-belang, maar wie gaat er nou toch over de veiligheid van huizen in dit land? Wie moet er nou tegen de Groningers zeggen "jij woont nu in een veilig huis"? Dat is toch de overheid? Dat is toch de regering?

Het feit dat twee, drie jaar lang onder de hoede van de NAM -- en nogmaals, ik denk dat ze nog hun best gedaan hebben ook -- gekeken is "hoe moeten we daar nou mee aan?", betekent dus dat in Den Haag op z'n minst het gevoel van "daar zitten duizenden mensen in de shit en die zijn nog onzeker over de toekomst ook" ... Het is niet mijn gewoonte om zomaar uit de gesprekken met de minister te citeren, maar in dit geval doe ik het wel. Op enig moment zei Henk Kamp in een van die gesprekken ... Ik had net zo'n soort uitspraak als ik nu dreigde te doen, van: wie is hier nou toch verantwoordelijk? Toen zei Henk: ik ben verantwoordelijk. Toen zei ik: dan wordt het tijd dat je die huizen opknapt. In die discussie merk je dus dat het begrip "staatsrechtelijke verantwoordelijkheid" ... Dat ligt natuurlijk bij de minister. Die moet uw vragen beantwoorden. Dát is staatsrechtelijke verantwoordelijkheid. De Koning is onschendbaar, de ministers zijn verantwoordelijk. Maar het is niet: ik ga hier over de bouw. Ministers gaan niet over alles. Daar hebben ze mensen voor, organisaties voor, en daar hebben ze, mag ik hopen, compagnons voor in de samenleving, die ook iets mogen vinden. Er is iets echt scheef gegaan als je kijkt hoelang het geduurd heeft voordat die versterkingsoperatie als een publieke verantwoordelijkheid is gedefinieerd.

De heer **Kwint** (SP):

Ik wil straks met u door over de publieke regie. Maar u zat met die Haagse rijksoverheid aan tafel en die compagnons in de maatschappij zaten aan de andere kant van de tafel. Hoe is het nou toch mogelijk dat iets wat voor u en voor een deel van die compagnons heel essentieel is, namelijk "wat is nou precies die versterking; waartoe versterken wij?", in Den Haag werd afgedaan als een definitiekwestie? Er zat daar toch een representant van Den Haag die hoorde waarom dat voor u en voor uw partners niet zo was?

De heer **Wallage**:

Omdat men dus gekozen had, ik denk impliciet, bij de NAM en ik denk ook bij Economische Zaken -- maar daar was ik natuurlijk niet bij -- dat je die

versterkingsoperatie moet stoelen op een norm. Dat is een uitgangspunt. Je kunt natuurlijk zeggen: ik ga dat per huis bekijken. Dan ga je kijken: wat vinden in deze situatie de mensen veilig? Dat had gekund. Niet gebeurd. Dus was men op zoek naar een norm. Het dilemma waarmee je dan vervolgens geconfronteerd werd, en dat heeft ook met dat onderzoek van gedeputeerde Moorlag te maken: als je je norm heel ruim neemt, dan kun je driekwart van de provincie Groningen verbouwen. Als je van die regio houdt en van de dorpen en de dorpsgezichten houdt, dan zie je voor je wat er gaat gebeuren als dat in beton gegoten gaat worden. Dat is geen kleinigheid.

De heer **Kwint** (SP):

De hele provincie in de steigers.

De heer **Wallage**:

Ja, dat is ... Ik heb mij verbaasd, en dat heb ik ook uitgesproken, hoor, naar de heer Rodenboog toe, dat de gemeenten in deze regio niet naar de dialoogtafel zijn gekomen en hebben gezegd: wij willen duidelijkheid hebben over de versterking, want als het verkeerd gaat straks, gaat ons beschermde dorpsgezicht kapot. Toen ik dat aan de heer Rodenboog zei, had hij overigens een interessant antwoord, dat ik u niet wil onthouden, omdat het ook met de totale beoordeling van de tafel te maken heeft. Hij luisterde aandachtig en zei toen: nou ja, Jacques, ik heb met die tafel natuurlijk niet zo veel te maken, ik heb met de gemeenteraad van Loppersum te maken. Maar dat is wel de burgemeester die dat akkoord waar u naar verwees, ondertekend had, waarin staat: de tafel komt aan het begin van het proces aan de orde. Maar ik denk dus wat betreft uw vraag over de versterking: men is een pad opgegaan waarbij de zoektocht naar de norm enorm veel tijd in beslag nam. Voor de NAM zat daar dus een prijskaartje aan van heb ik me jou daar, en voor de minister de zorg dat een deel van de kosten naar Den Haag zou worden afgeleid. Ik heb het gesprek dat u met Max van den Berg hebt gehad, maar voor een heel klein deel kunnen volgen, maar ik neem aan dat die spanning tussen een provincie, die het Rijk ook echt aansprak, daar wel aan de orde is gekomen. Maar dat heeft pas heel geleidelijk aan geleid tot die publieke regie.

De heer **Kwint** (SP):

Ja, want dat is uw pleidooi, toen al, meermaals. Uiteindelijk leidt dat pleidooi vanuit de regio voor die publieke regie tot de instelling van -- u had het er net al even over -- de NCG, de Nationaal Coördinator Groningen, Hans

Alders. Eén stapje daarvoor: welke mogelijkheden om die publieke regie vorm te geven zijn er besproken?

De heer **Wallage**:

We hebben dat gesprek volgens mij gevoerd aan de hand van een ambtelijke verkenning die Den Haag had aangeleverd. Ik weet het niet helemaal zeker, maar ik denk dat dat het inderdaad was. We hebben de ervaringen die iedereen had ook wel uitgewisseld. Op enig moment leidde dat ertoe dat ik -- want dit was in de verdeling met Jan Kamminga typisch iets waar ik me mee bezighield -- heb gezegd: toen wij de polders aanlegden in Nederland, hadden we een Rijksdienst voor de IJsselmeerpolders. Toen de ellende van de overstromingen in Zeeland moest worden gereduceerd, hadden we de Deltawerken. Hier zitten tienduizenden mensen in huizen die niet oké zijn. Dat is zo'n grote operatie, daar heb je dus iets voor nodig vanuit de publieke hand waar je dat kunt organiseren. Ik heb in de zeventiger jaren als wethouder van Groningen, naast Max van den Berg, de stadsvernieuwing een beetje verder mogen helpen. Dat zijn gigantische projecten. Dit was tien keer de stadsvernieuwing die we in die tijd aan de orde hadden. Dus mijn gevoel was, en dat werd wel gedeeld aan tafel: daar moet niet de NAM, maar een publieke coördinatie zijn. Theoretisch -- en daar heb ik wel gesprekken over gevoerd -- kun je een paar kanten op. Je kunt zeggen: dit is allemaal in Groningen. Vroeger hadden we een Provinciale Waterstaat. Ik weet niet of we die nog hebben; het zou kunnen. Maak een provinciale dienst voor het oplossen van deze problemen. Dan is het college van Gedeputeerde Staten verantwoordelijk naar de Staten, heb je de democratiekant afgedekt, maar je hebt een publieke dienst. Dat kan. Dat heb ik aan Max van den Berg voorgelegd onder het motto: let even op, er komt hier straks waarschijnlijk een vorm van publieke coördinatie; dat kan ook de provincie zijn. Dat is heel interessant voor de verhoudingen in Nederland. Dat is niet alleen in Groningen zo, hoor, dat is overal zo. Het antwoord van de commissaris was: dat gaan wij niet trekken naar de gemeenten toe.

De heer **Kwint** (SP):

Dus zijn bezwaar zat niet bij het krijgen van meer bevoegdheden, maar zijn bezwaar zat 'm erin dat de gemeenten niet zouden willen dat de provincie deze taak op zich zou nemen.

De heer **Wallage**:

Ja, want dat is uiteraard op gemeentelijk grondgebied, per definitie ...

De heer **Kwint** (SP):

Zeker, alles is op gemeentelijk grondgebied.

De heer **Wallage**:

... en daar is de gemeente de baas, zeg ik als oud-gemeentebestuurder. Dus het is ook een inbreuk. Dat is één variant. Dat gebeurde dus niet. De tweede variant was dat ik de deltacommissaris altijd een heel goed instituut heb gevonden. Dat gaat om heel veel geld, om miljarden. Daar zitten een hele infrastructuur van waterschappen achter en andere betrokkenen bij de veiligheid van onze dijken. Daar zat één deltacommissaris. Ik geloof dat hij vijftien man had in zijn staf. Dat was alles. William Moorlag en ik zijn op bezoek gegaan bij Wim Kuijken. We hebben gezegd: hoe doe jij dit eigenlijk? Die sprak voor mij gedenkwaardige woorden. Hij zei: ja, ik coördineer. Ik zeg: wat is dat dan, coördineren? Hij zei: "Ik zeg tegen mensen: dit is ongeveer het bedrag dat er is; als jullie nou duidelijk zeggen wat je hebben wil, kan ik kijken of ik dat zo op kan schrijven dat dat in Den Haag een beetje landt. En dat doen we zo." Toen dacht ik: dat kennen we helemaal niet in Groningen. Op al die onderwerpen waar je het nu over hebt, kennen wij niet zo'n soort poging om dat op een rij te brengen. Dus de deltacommissaris is aan tafel besproken.

En er was nog een derde variant. Daar heb ik me een beetje misdragen, maar dit is precies de plek waar je kunt biechten, dus dat doe ik dan ook maar. Ik had zelf eigenlijk, na alles wat ik had meegemaakt aan die tafel en in de contacten, het gevoel: als ergens een regeringscommissaris nodig is, dan is dat hier. Ik heb me toen inderdaad een tikje misdragen doordat ik wel over die deltacommissaris sprak en verslag van de bijeenkomst heb gedaan op de persconferentie, maar ik ook deze variant even heb genoemd: je zou ook kunnen denken aan een regeringscommissaris. Dat heeft namelijk voor een aantal betrokkenen grote voordelen. In de eerste plaats: die maatschappelijke organisaties zouden onderhandelen, praten, dialoog, met één persoon die doorzettingsmacht ...

De heer **Kwint** (SP):

Met een mandaat, ja, precies.

De heer **Wallage**:

... zou hebben. Diezelfde persoon zou toegang tot de Kamer hebben. Vergis u niet: een regeringscommissaris kan gewoon achter de regeringstafel zitten. Het zou het grote voordeel hebben dat wat in Groningen, maar ik denk niet

alleen in Groningen, toch een soort permanente ruis in ons bestuursstelsel is, namelijk de verhouding tussen gemeenten en provincie ... Daar was veel gedoe. Ik denk dat heel veel tijd van die bestuurders wegleekt in gedoe tussen gemeenten en provincie. Daar zou die regeringscommissaris niet zo'n grote boodschap aan hebben. Nou, zo waren er best een aantal voordelen. Doordat ik het genoemd had, werd iedereen wakker en was het binnen de kortste keren duidelijk dat de gemeenten en de provincie geen regeringscommissaris wilden.

De heer **Kwint** (SP):

Dus door de regeringscommissaris te noemen, verenigde u de gemeenten en provincie in hun gezamenlijke afkeer van Haagse inmenging.

De heer **Wallage**:

Ja, maar ook wel met het besef: er moet hier nu wel wat gebeuren. Dus de opmaat naar die overheidsdienst en de Nationaal Coördinator heeft daar wel een impuls mee gekregen. Toen de tafel ...

De heer **Kwint** (SP):

Was dat uw bedoeling? Want u zegt ook dat u eigenlijk wel inhoudelijk overtuigd was van de noodzaak van een regeringscommissaris.

De heer **Wallage**:

Mijn persoonlijke mening was en is dat voor de Groningers het maken van tempo en het bij elkaar brengen van die versnipperde processen en een soort publieke verantwoordelijkheid, want de regeringscommissaris is gewoon een mens ... En heel eerlijk gezegd, interessant genoeg komt de rol de staatssecretaris Vijlbrief nu heeft nog het dichtst bij zo'n soort construct, alleen is hij niet uitvoerend coördinerend, wat ik ook wel had gewild. Ik begreep heel goed -- ik ben echt lang gemeentebestuurder geweest -- wat die burgemeesters en de provincie bezielde toen ze daar heel boos over werden. Dat begrijp ik heel goed. Hier had eigenlijk -- wat ik nu ga zeggen werd wel gedeeld aan de tafel -- gewoon het adagium moeten zijn: dit is een nationale crisis. Dat vergt nationale regie. Dit is niet iets van een individuele bewoner in Middelstum met de NAM. Dit gaat om een heel gebied. Als je nadenkt over wat er in Limburg moest gebeuren toen de mijnen dichtgingen, of als je nadenkt over wat er gebeurt als er een vuurwerkfabriek in de lucht vliegt: dan treedt de publieke hand op. Goed of niet goed, genoeg of niet genoeg, maar dan zien de mensen hun openbaar bestuur. Door het gedoe dat ik heb geprobeerd te beschrijven is in die verticale zuil gewoon

doorbestuurd, maar mijn persoonlijke opvatting is: er is geen groter gevaar voor een crisis dan business as usual.

De heer **Kwint** (SP):

Ik heb nog één vraag daarover. U beschrijft dat provincie en gemeenten elkaar vonden in "we gaan geen afstand doen van bevoegdheden die we hebben", maar ook dat er in de aanloop daarnaartoe veel onderling gedoe -- zo noemde u dat geloof ik -- was. Hoe moet ik dat begrijpen? Was daar een inhoudelijk verschil van opvatting over of was dat kinnesinne over bevoegdheden, of van alles een beetje? Waar zat die frictie inhoudelijk tussen gemeenten en provincie?

De heer **Wallage**:

Ik denk dat onder de specifieke omstandigheden waar wij nu over spreken, heel erg meespeelde dat die gemeenten aan de vooravond van een gemeentelijke herindeling zaten. Die waren naar het oordeel van heel veel deskundigen gewoon te klein. De provincie had daar een behoorlijk stevige positie in ingenomen. Ik denk dus dat dat één factor is. U bent op zoek naar de factoren. Dit is er één. Er is van oudsher ...

De heer **Kwint** (SP):

Sorry, zodat ik het begrijp: hoe speelde het vooruitzicht van een naderende herindeling mee in de discussie over wie er wat moest doen?

De heer **Wallage**:

Nou ja, de onzekerheid over de bestuurlijke rol.

De heer **Kwint** (SP):

Ja, duidelijk.

De heer **Wallage**:

Het waren natuurlijk relatief kleine gemeenten met kleine apparaten. De provincie was natuurlijk een grote organisatie met een stevig apparaat. De gemeenten hebben -- dat is eigenlijk mijn tweede factor -- per definitie zoiets van: wat is die provincie eigenlijk? Dat zit diep in elke gemeentebestuurder. Ik heb weleens heel boosaardig gezegd: de provincie is een vorm op zoek naar een inhoud. Maar dat speelde. Maar wat ook speelde, en dat vind ik ernstiger, is dat in de aanloopfase van de tafel en in het eerste jaar van de tafel burgemeesters zichzelf ook een beetje zagen als de bemiddelaar tussen individuele burgers en de NAM. Als iemand echt knel zat,

dan pakte de burgemeester de telefoon en dan belde hij de NAM. U heeft van meneer De Haan gehoord dat hij dat heel mooi vond, want dan kon hij wat voor de mensen doen. Ik ben er nu een beetje cynisch over, want heel eerlijk gezegd: als dit in Italië zou gebeuren, dan zouden we het "cliëntelisme" noemen. Want je hebt voor dit soort dingen algemene regelingen nodig. Je hebt een rechtspositie voor mensen nodig. Mensen moeten zich kunnen beroepen op algemene regels. Wat hier dus vooraf was gebeurd, was dat de NAM -- dat geloof ik ook nog wel -- uit een soort poging om te willen helpen burgemeesters in de positie bracht dat ze een rol moesten vervullen die, vind ik, in het openbaar bestuur bij wettelijk gegrondveste regels moet liggen en niet bij een telefoontje naar de NAM.

De heer **Kwint** (SP):

Zegt u dan dat maatwerk hier de vijand van rechtsgelijkheid is?

De heer **Wallage**:

Nou, dat is wel een hele mooie formulering.

De heer **Kwint** (SP):

Laat ik het iets anders zeggen. Is er een spanningsveld tussen die twee? Dat is wat opener geformuleerd.

De heer **Wallage**:

Zonder enige twijfel. In dit geval wel. Ik heb een ander voorbeeld dat overigens wel interessant is. U vroeg naar dat lijstje in het begin, waar wel overeenstemming over was. Waar iedereen in Groningen zich natuurlijk aan ergerde en pijn in de buik van had, waren die huizen die in de stutten staan. Dat is voor een dorp, al zijn het er maar twee of drie, echt heel erg. Dus wat zeiden wij? Dat was een idee vanuit de maatschappelijke organisaties, en de voorzitters hebben dat opgepikt. "Dat moet nou gewoon eens even meteen opgelost worden, dus burgemeesters, draag nou eens een paar panden voor die in de stutten staan. Dat moeten jullie doen, want jullie zitten met je neus er bovenop. Dan gaan wij hier aan tafel met de NAM een afspraak maken over dat nu even bij voorrang een paar van die huizen uit de stutten gaan." Je kunt zeggen: dat is psychologie. Dat is een beetje waar, want mijn zelfde opmerking van zonet geldt natuurlijk daar ook. Alle huizen moeten worden gerepareerd op dezelfde grondslag. Maar ik denk dat heel veel mensen in de dorpen het wel goed zouden vinden dat ze af zouden kunnen van die gestutte woningen en boerderijen. Dat is ons dus mislukt.

Wat gebeurde er? Die burgemeesters zouden gewoon vijftien of twintig panden aandragen. Dat lukte al heel moeilijk, want ze vonden het heel moeilijk om te kiezen. Dat begrijp ik ook wel. Vervolgens moest de NAM, want die was daar nog ... Hoe heet dat? Die moest dat doen. Die zeiden: dit zijn complexe gevallen, dus dat gaat niet zo snel. Dus dat liep dood. Ik heb het idee van "hoe kom je nou toe naar een normale rechtsgrondslag voor wat we hier aan het doen zijn?" voor mezelf heel zwaar laten wegen toen ik die regeringscommissaris noemde, omdat je dan, ook met de Kamer er dicht bovenop, vrij snel denk ik moet zeggen: oké, wat is dan de versterkingsnorm en wat is dan de instructie voor het Centrum Veilig Wonen? Hans Alders heeft -- u zult hem daar zeker naar vragen -- tot het uiterste geprobeerd om als Nationaal Coördinator greep te krijgen op het Centrum Veilig Wonen. Ik denk dat een regeringscommissaris, met de bevoegdheden die hij had kunnen krijgen van het kabinet, daar had kunnen doorpakken.

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):

Dan is het najaar 2015 en stopt de dialogtafel. In hoeverre was dat onvermijdelijk?

De heer **Wallage**:

Nee, dat was niet onvermijdelijk. We hebben een evaluatie gehad. Ik vraag uw aandacht voor het feit dat dat na een jaar was. U kunt geen deskundige in Nederland vinden die zegt dat het normaal is om zo'n project na een jaar te evalueren. Er is geen hoogleraar die daar zijn hand voor in het vuur steekt. Maar het moest, want er was druk, ook vanuit de overheden, en bovendien kwam de Nationaal Coördinator, dus het was ook niet zo'n gek moment. We hebben twee hoogleraren gevraagd, Janka Stoker en de heer Winter. Die hebben een, vind ik zelf, heel interessant rapport geschreven. Ik was er heel erg verbaasd door. Die zeiden namelijk: er is een enorm chagrijn over die tafel en jullie zijn af en toe heel boos op elkaar, maar jullie hebben veel meer bereikt dan je denkt. Dat staat in dat rapport. Vervolgens zeggen ze: "De onmin is vooral ontstaan omdat jullie rol toch uiteindelijk niet helder is. De bestuurders gebruiken jullie als adviesorgaan en jullie dachten dat je een vorm van medezeggenschap zou krijgen." Dat was volgens mij heel scherp gezien. Het staat ook echt loepzuiver in dat rapport. Dus ik verwachtte dat we vervolgens om tafel zouden gaan, getrouw de cultuur van de dialogtafel, en zouden zeggen: oké, de onderzoekers bepleiten een dialogtafel nieuwe stijl, nieuwe afspraken over de rol en, heel belangrijk, helderheid over hoe het openbaar bestuur en de NAM zich tegenover die tafel zouden gaan gedragen, dus een reset, zou ik zeggen. Ik weet niet hoe snel

de bestuurders kozen voor het andere model, namelijk: we maken er een adviesorgaan van. Dat is echt razendsnel gegaan.

Inmiddels was Hans Alders aangetreden. De bestuurders wilden ... Want er kwam dus een overheidsdienst Groningen. Dat is een soort hybride ding geworden waar de bestuurders in Groningen ook allemaal iets over te zeggen wilden hebben, en niet alleen de Nationaal Coördinator, die dat als zijn dienst had kunnen beschouwen, maar dat was ook zo'n weeffoutje. Maar omdat die Nationaal Coördinator aan de gang ging en de bestuurders zeiden "wij willen dicht op uw werk zitten" en hij vervolgens zei "u krijgt een bestuurlijke stuurgroep", zeiden de bestuurders toen: dan houden we op met de tafel. Hans Alders zei toen: de tafel is dood, want de bestuurders zijn erbij weggelopen. Dus dat beeld van "de tafel is mislukt" heb ik altijd heel onjuist gevonden. De tafel moest stoppen omdat wezenlijke functies aan die tafel werden onttrokken. Dat is er gebeurd.

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):

Aan het begin gaf u aan dat het doel was om de mensen in het gebied betrokkenheid te geven bij de besluitvorming, maar ook een stem. Even dat terughalend als doel, en omdat u aangeeft dat uit de evaluatie ook blijkt "jullie hebben meer bereikt dan jullie hebben gedacht", wat springt daar dan uit?

De heer **Wallage**:

Daar springen in ieder geval de leefbaarheidsacties van de tafel uit, want die hebben echt meteen effect gehad. Ik vind dat daar ook de dingen die afgesproken zijn over het schadeprotocol ... Dat dat later binnen het Centrum Veilig Wonen onvoldoende controleerbaar was, doet niet af aan het feit dat je daar overeenstemming over kon bereiken. Ik vind dat de komst -- het is een ironische opmerking die ik nu maak -- van de Nationaal Coördinator een bijproduct van de tafel is, want dat werd allemaal netjes opgeschreven in het aanvullend bestuursakkoord, waar overigens zo dadelijk, als u het goedvindt, nog één appeltje is dat ik graag wil schillen ...

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):

Dat appeltje wilt u nu schillen? Gooit u hem er maar in.

De heer **Wallage**:

Elk moment is geschikt voor een appeltje. Toen dat bestuursakkoord werd gesloten, was de tafel er nog niet. Maar toen het aanvullend bestuursakkoord

werd gesloten, was de tafel er wel. Ik heb het u verteld. Het idee dat je daar dus bijvoorbeeld over de Nationaal Coördinator en over de versterking -- precies die onderwerpen waarmee we aan het worstelen waren aan tafel -- afspraken maakt waar iedereen bij was, behalve de maatschappelijke organisaties. Ik denk dus dat de conclusie van de onderzoekers ... Die hebben in hun rapport een heel rijtje opgenomen van dingen die we goed gedaan hebben, die succesvol waren, maar ze zeggen erbij: er moet nu wel gekozen worden. We kunnen niet doorgaan met zeggen dat je die tafel steunt in zijn bedoelingen en in de praktijk dat niet doen. Toen uiteindelijk het gaswinningsbesluit werd genomen -- als ik nog heel even daarnaartoe terug mag -- dreigde er een ministerraad, ik dacht dat het op 19 juni was. Dat hoorden Jan Kamminga en ik. Toen dachten we nog: dat zul je toch werkelijk meemaken, dat we niet over die veertien onderzoeken hebben gesproken, dat er nu een besluit komt van de ministerraad dat voor de Groningers cruciaal is, "hoeveel aardgas gaan we winnen?", en dat moeten ze in de krant lezen? Dus toen heeft Jan gebeld met de minister en heeft hij gezegd: dit kun je echt niet maken. Toen zei de minister: dan kom ik maandag naar Groningen. Dat is gebeurd. Een volle Statenzaal, want daar zat ook de commissie-Meijdam en daar zat Staatstoezicht op de Mijnen, volle bak. En de minister ... Ik heette hem welkom en zei nog: ja, sorry, maar dit is dus niet de bijeenkomst die wij hadden willen hebben, hè.

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):

Dat zei de minister?

De heer **Wallage**:

Dat zei ik tegen de minister. Hij reageerde daar niet op. Hij gaf gewoon een toelichting op het besluit dat feitelijk natuurlijk vrijdag was genomen. Toen liepen we naar buiten waar de pers stond en toen zei de minister woorden met de strekking "ik vond het heel fijn dat, voordat het besluit wordt genomen, ik nog een open overleg met de tafel kon hebben". Toen was dat voor mij het moment waarop ik dacht: ik zal het netjes afhechten, maar hier ga ik dus niet mee door. Er waren heel vaak in die twee jaar momenten waarop ik dacht: hoe kun je nou zo handelen als openbaar bestuur, terwijl je getekend hebt voor een concept waar je twee man aan het werk hebt gezet als voorzitters? In mijn bitterste momenten zei ik dan heel vaak -- het Oude Testament komt dan toch weer boven -- het was Jakobs stem, maar het waren Ezaus handen. Dat is wat hier gebeurd is.

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):
Was dit in het jaar 2015?

De heer **Wallage**:

Dat was in 2015, ja. Ik heb nog geholpen, met Jan Kamminga samen, bij de overgang van dat Gasberaad. Toen is ook de Groninger Bodem Beweging afgehaakt. Dat is ook iets ... U zult daar straks in het volgende gesprek vast wel op terugkomen, maar het feit dat de Groninger Bodem Beweging met twee mensen daar steeds opnieuw bereid was om verantwoordelijkheid te nemen ... Toen wij de tafel ontworpen, hadden we een gesprek met een actiegroep die Schokkend Groningen heette. Die voerde ook echt actie, een behoorlijk grote actie. Wij vroegen: willen jullie meedoen aan de tafel? Toen zei de woordvoerder heel eerlijk: "Dat gaan wij helemaal niet doen. We gaan ons niet binden. We gaan actievoeren." De Groninger Bodem Beweging heeft gezegd: wij doen mee. Ze hebben twee zetels gekregen. Ze hebben hun nek uitgestoken. Bij de overgang naar niet meer een echte dialoogtafel, maar wat heette een stuurgroep bij de Nationaal Coördinator ... Maar heel eerlijk gezegd: de Nationaal Coördinator werd natuurlijk uiteindelijk door Economische Zaken gestuurd en door niks uit de regio. Die heeft dapper geprobeerd om daar samenwerking te krijgen en heeft daar enorm in geïnvesteerd -- daar heb ik ook echt waardering voor -- maar het was natuurlijk een ambtenaar van Economische Zaken. Dus de overgang van dialoogtafel naar maatschappelijke stuurgroep, of woorden van die strekking, heb ik nog mee begeleid en toen heb ik mij teruggetrokken.

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):

De heer Van de Leemput noemde in zijn verhoor als spanningspunten rond de dialoogtafel dat er na iedere bijeenkomst een persconferentie werd georganiseerd -- u gaf net ook aan dat er persconferenties waren -- en dat dat voor hem ook een doorgaand gesprek op meerdere plekken belemmerde om tot een gezamenlijke conclusie te komen. Herkent u dat?

De heer **Wallage**:

Nou, ik herken het onderwerp zeker, ja. Wat er gebeurd was ...

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):
Hoe kijkt u daartegen aan?

De heer **Wallage**:

Die persconferentie was de helft van een andere afspraak, waar heel veel

kritiek op was geweest, namelijk: wij vergaderen in beslotenheid. Al die deelnemers hebben op hun lazer gekregen van hun achterban dat er in beslotenheid werd vergaderd. Wij vonden dat als voorzitters ook buitengewoon complex, want je wilt vertrouwen herstellen en wat je gaat doen, is achter gesloten deuren vergaderen. Toen hebben we een besluit genomen, ook de heer Van de Leemput, namelijk: we gaan in beslotenheid vergaderen. We moeten elkaar de waarheid kunnen zeggen, we moeten open kunnen discussiëren, maar er zijn een paar dingen. Wij gaan na afloop van iedere vergadering de pers open te woord staan. Nou, soms was dat iets te open, zoals ik u heb verteld, maar gemiddeld gesproken was dat gewoon wat er gebeurde. We gaan de notulen van die vergadering binnen 24 uur op onze site zetten. Er zijn overleggen in Den Haag waar dat niet gebeurt, zoals u waarschijnlijk weet. We gaan zorgen dat op die site de mensen bovendien ook permanent worden bijgepraat. En we gaan de dorpen in. Dus we hebben een pakket maatregelen genomen. Daar hoorde die persconferentie bij.

Ik weet wel waarom de heer Van de Leemput en ook soms EZ zich daaraan ergerden, omdat namelijk wij als voorzitters van tijd tot tijd ook weleens even partij kozen. Dat is bij de evaluatie ook de kritiek op de voorzitters geweest. Mij is het in mijn leven nog nooit gebeurd dat ik gevraagd werd om een neutrale voorzitter te zijn, dus iets technisch voor te zitten, en na een paar weken dacht: ja, het is goed, dat ga ik dus helemaal niet doen; ik ga deze mensen helpen greep te krijgen op de materie. Dan krijg ik ruzie met de gedeputeerde of dan krijg ik ruzie met ... Het feit dat dat dus moest gebeuren, dat Jan Kamminga en ik inderdaad niet meer die neutrale voorzitter konden zijn, maar om het bestuurlijke geweld waartegen amateurs moesten opboksen ... Want vergis u niet: Jos de Groot zat daar in zijn eentje aan tafel namens de minister, maar daarachter staat een hele directie, en de Groninger Bodem Beweging had één medewerker of zo. In die scheefheid en doordat de cultuur in die verticale wereld wel een beetje ongeveer doordenderde zoals ze gewend waren, hebben wij als voorzitters geprobeerd om ruimte te maken, en dat werd wel ervaren, ook in de persconferentie, als kritiek. We hebben soms ook gewoon gezegd: dit zit niet goed, de NAM moet dit anders doen. Voor een onderneming is dat natuurlijk niet leuk. Dat begrijp ik wel. Maar het was een onderdeel van een pakket waarbij we in vertrouwelijkheid -- een nooit geschonden vertrouwelijkheid, zeg ik erbij -- konden vergaderen.

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):

U benoemde ook even dat de heer Van de Leemput daar zelf mee had ingestemd aan die tafel.

De heer **Wallage**:

Zeker. Dat was een procedureafpraak die we gemaakt hadden. Zeker.

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):

U heeft de enquêtecommissie ook een brief gestuurd. Daarin schrijft u dat fundamentele vraagstukken verstorend werkten op de ambitie om bewoners bij de besluitvorming te betrekken. U noemt de besluitvorming die buiten de dialoogtafel om werd voorbereid. Daar hebben we het eerder al over gehad. Daarnaast noemt u dat voor het Rijk het vraagstuk van de kostenverdeling tussen Rijk en NAM centraal leek te staan. Wat bedoelde u daarmee?

De heer **Wallage**:

Daar bedoelde ik in de eerste plaats mee dat de mantra van Henk Kamp, namelijk "de NAM is aansprakelijk, dus is de NAM verantwoordelijk", overal doorheen sijpelde.

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):

Hoe uitte zich dat? Kunt u dat concreet maken?

De heer **Wallage**:

Ik zit even te zoeken naar een voorbeeld. De discussie over de funderingen bij de taxatie had eigenlijk, vind ik, van overheidswege beslecht moeten worden met de mededeling: "Ben je nou helemaal bedonderd? Je kijkt ook naar die fundamenteën." Hoe kun je nou de toekomst van het huis beoordelen als je alleen maar mag kijken naar de zichtbare schade? Dat is zo'n moment. Ze keken wel uit op Economische Zaken om tegen de NAM te zeggen "jij moet dit of dat", want de NAM zou vervolgens zeggen -- dat hebben ze ook gedaan in een aantal gevallen -- "wij gaan dat niet betalen". U hebt veel later gemerkt dat rekeningen die de Nationaal Coördinator naar de NAM stuurde, voor een deel niet betaald worden. Daar zit dit vraagstuk achter. Henk Kamp had natuurlijk gelijk: op het moment dat je de NAM niet echt aansprakelijk stelt, dan komt die rekening bij het Rijk. Maar het zinnetje erachter klopte niet, namelijk: de verantwoordelijkheid die daarmee ook aan de NAM werd gegeven om het proces te organiseren.

Wat ik in mijn brief aan u heb proberen te beschrijven is -- dat geldt ook voor die oploopjes van de bestuurders in hun bestuursakkoorden -- dat als je dat soort dingen gaat doen onder elkaar en je bent bezig met een moeizaam proces om vertrouwen te winnen ... Want het is net de processie van Echternach af en toe, hoor. Dan heb je iets bedacht samen, dan stel je dat vast en een week later zit je weer met een onderwerp waarbij je weer helemaal teruggeworpen wordt, want ja, de afdeling Legal. Ik denk dus dat het gevoel van die vertegenwoordigers -- dat is ook de reden waarom de Groninger Bodem Beweging uiteindelijk is afgehaakt, ben ik bang -- was van: wij worden hiermee verantwoordelijk gemaakt zonder dat we echt greep op de materie hebben. In mijn brief wijs ik dus vooral op het proces waarbij die bestuurders in de verticale zuil elkaar prima konden vinden. Ze hadden wel ruzie of functionele debatten, zeker. Het ging nooit zonder slag of stoot. Maar het waren wel mensen die dezelfde taal spraken. Aan tafel moesten diezelfde mensen luisteren naar mensen waarvan ze niet gewend waren ... Jan Wigboldus, die daar aan tafel zat namens de stichting MijnbouwSchade, is iemand die niet met meel in de mond spreekt. Die sprak in goed Gronings klare taal. En ja, dat is dus voor bestuurders even wennen. Ik had gehoopt dat ze de tijd zouden hebben genomen om te wennen en dat ze de tijd zouden hebben genomen om te zeggen: we hebben in die anderhalf jaar best veel bereikt, maar nu moeten we in onze eigen winkel, op dat provinciehuis, op dat gemeentehuis, op dat departement, accepteren dat in een gebied met zo veel opeengehoopte ellende, de mensen zelf tenminste gewoon rechtstreeks aan bod moeten komen. Ik heb bij de Raad voor het Openbaar Bestuur mijn handtekening gezet onder een reeks van adviezen over de verhouding tussen die verticale en horizontale werelden, omdat ik denk dat daar de sleutel ligt voor heel veel spanning die we nu hebben. Maar in het begin ...

De heer **Kwint** (SP):

Als ik het goed begrijp, dan had voor het slagen van de dialoogtafel het bestuurlijk domein moeten veranderen, maar werd het omgekeerde besloten?

De heer **Wallage**:

Nou, nee. Ik denk dat je als bestuurder moet accepteren dat als je die deur van directe participatie opent, dat een ingewikkeld proces is. We hebben in Groningen -- mevrouw Kuik kan zich dat herinneren -- een referendum verloren over de noordzijde van de Grote Markt en hebben van de stad ontzettend op onze donder gekregen, met 80% of zo. Daarna hebben we een

proces georganiseerd aan de oostzijde van de Grote Markt, waarin het stadhuis niet meer aan het stuur zat, maar waarbij een groep uit de stad een plan maakte. Dat staat er nu. Ik denk dat die keuze ... We moesten dus wel even -- ook wij toen, hè -- een tik op onze vingers hebben, dus het gaat allemaal niet vanzelf. Ik neem bestuurders ook niks persoonlijk kwalijk. Maar op het moment dat je je handtekening zet onder mede-eigenaarschap en het advies van de commissie-Meijer accepteert ... Want dat is gebeurd. In hoofdlijnen moest dat worden uitgevoerd. Nou, de hoofdlijn was: je krijgt dit gebied nooit weer in een normale verhouding met het bestuur als je niet zorgt dat je anders bestuurt. Dat was -- laat ik het genuanceerd zeggen -- een hele zware opgave.

De heer **Kwint** (SP):

Hoe kijkt u terug op het bestuur vanuit het ministerie van Economische Zaken tijdens uw betrokkenheid bij de dialoogtafel?

De heer **Wallage**:

Aan tafel deden Jos de Groot en later Mark Dierikx, die zelf aan tafel is komen zitten, absoluut hun best, geen twijfel over. Ik heb heel vaak gedacht: "Dit gaat toch niet alleen maar over de NAM? Dit gaat toch gewoon over een deel van het land waar van alles moet gebeuren? Zitten we wel met de goede minister aan tafel? Had Binnenlandse Zaken of het huisvestingsministerie niet ook een rol moeten spelen?" Maar goed, mijn beeld van Economische Zaken is ... Ik heb eerlijk gezegd dankzij uw verhoor pas voor het eerst echt wat geleerd over dat gasgebouw. Er waren drie werelden. Er was de wereld van het gasgebouw, er was de wereld van de bestuurders en er was een dialoogtafel. Die laatste wereld was voor de mensen die daar aan tafel zaten echt loeibelangrijk. Die hebben zó hun best gedaan. Dat zijn de helden van dit verhaal. Maar het gasgebouw en zijn dynamiek daar en het geld dat op het spel stond, en de bittere ironie, want dat is misschien ... Ik ga nu iets speculatiefs zeggen, maar ik zeg het toch. De bittere ironie: wij hebben toen van niemand aan tafel te horen gekregen "de gaswinning moet stoppen". Dat zeiden die mensen helemaal niet. Die zeiden: de gaswinning moet naar een aanzienlijk lager niveau, het moet veilig worden en de hand aan de kraan. Dat was de inzet van de mensen die daar aan tafel zaten. Als dat gesprek was aangegaan, hadden we misschien wel in heel ander vaarwater gezeten. Als de vertegenwoordigers van Groningen op dat moment gewoon in het serieuze gesprek waren getrokken ... Nogmaals, het is speculatief; ik weet niet hoe dat gelopen was. Maar het

idee dat je uiteindelijk dus dat gesprek over de onderzoeken en over het winningsbesluit ...

Op 22 juni was de bijeenkomst waar de minister in Groningen was. Op 23 juni geeft het provinciaal bestuur met de gemeenten een persbericht uit dat dit een stap in de goede richting is. Onder in dat persbericht staat: het is heel jammer dat daar met ons van tevoren niet over is gesproken. Dan is er dus iets scheefgegroeid. Dan hebben we dus de kans om met de mensen iets op te bouwen niet gepakt. De directeur van de NAM, de heer Schotman, zegt op die 22ste, als hij van de minister het woord krijgt om even toe te lichten hoe dat nou zit met dit winningsbesluit: ja, ik had heel graag een paar weken geleden een paar uur gehad om met u allemaal hierover te spreken, maar dat mocht niet en ik moet het nu in vijf minuten doen. Dat is de directeur van de NAM, die op zo'n moment beseft dat het draagvlak dat hij zocht bij de vertegenwoordigers gewoon niet ... Aan draagvlak moet je bouwen. Dat is, geloof ik, het echte drama, dat Economische Zaken zo gefixeerd was op dat gasgebouw en zo gefixeerd was op "de NAM is aansprakelijk en dus is de NAM verantwoordelijk". Ik vind dat ... Nou, om een reeks van redenen zijn de Groningers aan dit proces tekortgekomen.

De heer **Kwint** (SP):

Heeft u de ... Laat ik het anders formuleren. Hoe heeft u de betrokkenheid van de Tweede Kamer in het gasdossier ervaren tijdens uw voorzitterschap?

De heer **Wallage**:

U heeft mijn slotwoord gelezen!

De heer **Kwint** (SP):

U heeft een slotwoord?

De heer **Wallage**:

Nou, ik dacht: iedereen krijgt de gelegenheid om aan het end nog wat te zeggen.

De heer **Kwint** (SP):

Dan heeft u een paar verhoren gemist, denk ik, maar ...

De heer **Wallage**:

O, sorry, sorry, sorry. Daar bent u mee opgehouden, met dat royale ...

De heer **Kwint** (SP):

Nee, ik dacht: ik vraag er gewoon naar.

De heer **Wallage**:

Nou, goed, prima. Ik heb mijn papiertje ook niet nodig. Het was voor het proces fantastisch geweest als de Kamer van tijd tot tijd tegen de minister had gezegd: mooi dat jij een plan hebt, of een winningsbesluit of wat je ook hebt; heb je daar aan de tafel over gesproken en heb je daar overeenstemming bereikt? Als de Kamer dat gevraagd had, had ons dat geweldig geholpen. Als de Kamer bij sommige gelegenheden had gezegd "wat vindt de tafel daar eigenlijk van, minister?", had dat zo veel geholpen. De Kamer heeft veel werkbezoeken gebracht. Die zijn echt veel in Groningen geweest. Er is nooit een Kamerlid geweest dat gezegd heeft: kunnen wij eens een middagje bij de tafel zitten om eens te kijken hoe dat gaat, die directe democratie? Ik heb in een interview na zo'n persconferentie een opmerking daarover gemaakt. Ik bedoel, ik ben twaalfenhalf jaar lid van uw Kamer geweest, dus ik heb ook een beeld van hoe druk je het hebt en wat je moet doen als Kamerlid. Maar het had me zo teleurgesteld. Toen heb ik gezegd: dat er nou niet één Kamerlid is komen kijken, dat vind ik echt verschrikkelijk. Toen werd ik opgebeld door een geestverwant Kamerlid. Die zei: je hebt gelijk, hoor, ik kom! Nooit gezien. Ik denk dus dat als de vraag is wat dan de rol van de vertegenwoordigende democratie is als je probeert participatie te organiseren -- daar gaat dit over -- die rol op z'n minst een soort van belangstelling hoort te zijn: loopt dat wel daar bij jullie?

Toen ik daarna het Noordzeeoverleg ben gaan voorzitten en het Noordzeeakkoord tot stand heb gebracht, werd ik regelmatig gebeld door Kamerleden die zeiden: hoe gaat dat? Als je dat wilt weten, moet je bij de minister zijn, zei ik dan altijd, want dat is mijn rol niet. Maar de belangstelling uit de Kamer voor dat Noordzeeakkoord ... Die hebben toen het er was meteen een hoorzitting georganiseerd, dus het kan wel. Maar op de een of andere rare manier is de focus van de Kamer op de ellende van de Groningers geweest, zonder twijfel, werkbezoeken en hoe het ervoor stond, maar dat er een bestuurlijk ... nou ja, experiment -- ik vond het eigenlijk geen experiment, ik vond het een keuze -- dat er een bestuurlijke keuze was gemaakt die grote consequenties had kunnen hebben en ook wel heeft gehad, dan moet je als Kamer toch wel op zijn minst even komen kijken. Dat is het minste. Dat had ik tegen u willen zeggen tot slot, maar dank voor uw vraag.

De heer **Kwint** (SP):

Op deze manier komen we er wel uit. We gaan even kijken of mevrouw Kat nog een enkele vraag heeft.

Mevrouw **Kat** (D66):

U sprak eerder over een zwijgplicht voor CVW'ers, de medewerkers van het Centrum Veilig Wonen, en u zei dat de heer Kamminga dit met u had gedeeld. Kreeg u zelf signalen dat dat zo was?

De heer **Wallage**:

Nee. In onze werkverdeling hield Jan zich bezig met bouwen, zal ik maar zeggen, en alles wat daaraan vastzat -- dat was dus een stevige portefeuille -- en ik met de welzijnskant en de bestuurlijke kant. Hij heeft dat een keer gemeld: "Wat ik nou toch heb meegemaakt. Iemand zegt tegen mij: wij mogen niet praten over de spelregels die de NAM aan ons heeft opgelegd." Zij moesten beoordelingen geven en mensen ook zeggen "sorry, we gaan het niet doen of we gaan het maar half doen", en ze hadden niet de vrijheid om te zeggen "dat komt door de richtlijnen waaronder wij staan". Ik heb daar zelf geen kennis van.

Mevrouw **Kat** (D66):

Oké, dank u wel.

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):

Dan wil ik u nog een aantal vragen stellen om even terug te blikken op die tijd van de dialoogtafel. Zo her en der is dat ook wel gaandeweg het verhoor gebeurd. U gaf aan: als de Kamer ernaar had gevraagd, dan had ons dat geholpen. Zo zei u dat net. Wat had u samen met de heer Kamminga als voorzitters daarin zelf anders kunnen doen?

De heer **Wallage**:

Ik verwachtte dat u die vraag zou stellen, dus ik heb ...

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):

U heeft zich daarop voorbereid?

De heer **Wallage**:

Nou, nee, ja, ik heb aan mijn collega, Jan Kamminga, gevraagd wat hij zou antwoorden als hij hier had gezeten. Dat was een antwoord dat ik op een papiertje had staan toen ik met hem belde. Dat antwoord was: wij zijn te

fatsoenlijk geweest. Wij waren toch aan het end iets te veel nette bestuurders. We hadden af en toe figuurlijk gesproken sommige van die deelnemers bij kop en kont moeten pakken. Dat hadden we moeten doen, omdat namelijk het vertrouwen van Groningers zou worden versterkt door hoe we daar met elkaar aan het werk waren. Dat lukte soms wel, maar heel vaak op cruciale momenten niet. Dus dat is in ieder geval ... En wat ik mezelf wel verwijt, is dat toen we net begonnen de vertegenwoordiger van Natuur & Milieu, de heer Van der Velde, die kennelijk ervaring had in dit soort processen, zei: moeten we niet spelregels vastleggen in een protocol van hoe we dit gaan doen? Ik ben natuurlijk nog opgevoed in een tijd waarin je werkende weg probeert om wat regeltjes te vinden, dus ik heb toen een beetje bits gezegd: nou, laten we nu gewoon eerst eens aan het werk gaan en niet een theoretische discussie over regeltjes gaan maken. Daar heb ik wel spijt van, want een groot aantal voorbeelden die ik hier besproken heb, hadden we ook wel kunnen voorzien. Want in het rapport van Pieter van Geel en van mij staan ook gewoon waarschuwingen waar je op moeten letten. Dus dat vind ik terugkijkend pech, niet goed. Toen ik het Noordzeeoverleg ging voorzitten, heb ik geprobeerd mijn zonden uit te wassen door daar wel heel streng te zijn en ook van tijd tot tijd buitensporig hinderlijk te zijn, met name voor departementen. Het rare is dus: in de spanning tussen die verticale en horizontale wereld, als iemand daartussen gaat staan -- en dat deden Jan Kamminga en ik -- moet je van tijd tot tijd de spanning die daarop staat ook echt laten voelen. Ik heb bij de Noordzee van tijd tot tijd ambtenaren toegesproken met de mededeling: nu heb je nog even tijd om mij een fatsoenlijk antwoord te geven, en anders bel ik gelijk door naar de minister. Die sfeer was er bij de tafel niet, en die had er wel moeten zijn op sommige onderdelen.

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):

U zei: sommige deelnemers hadden we daarop moeten aanspreken. Kunt u benoemen wie u daarbij in uw hoofd had?

De heer **Wallage**:

Ik heb voorbeelden gegeven van alle drie de overheden in dit gesprek: de onderzoeken van minister Kamp, het onderzoek naar de versterking van gedeputeerde Moorlag, en de houding van de burgemeester toen het ging om onderwerpen die hij gewoon niet agendeerde aan tafel. Het zijn meer voorbeelden, maar het gaat dus vooral om de overheden. We hebben heel veel hulp gehad ...

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):
Niet de NAM?

De heer **Wallage**:

Nou, dat ... Ik denk dat ik de klem waarin de NAM zat beter begreep dan de klem waarin de overheden zaten. Voor de NAM was dit zeer ernstige reputatieschade. De NAM, en dus ook de aandeelhouders Shell en Esso, hebben moeten ervaren dat de NAM een soort bedorven A-merk is geworden in Groningen. En dat raakte ze. Het waren wel professionals. Aan tafel werd wel geprobeerd er iets aan te doen, maar het was dus een behoorlijk onmogelijke situatie voor de NAM. Ik denk dat ze geholpen waren geweest als die publieke regie eerder en krachtiger ter hand was genomen, want dan was het debat over "ja, maar wij moeten betalen en wij zijn geen pinautomaat" ... In het verhoor dat u daarover hebt afgenomen, was het de heer De Haan geloof ik: "we zijn geen pinautomaat". Nee, hallo! Maar je bent wel verantwoordelijk voor ernstige schade en ook voor het verwoesten van levens van mensen. Laten we dat af en toe ook een keer hardop zeggen. En dan te zeggen "ja, wij zijn geen pinautomaat" ... Nee. Er had een ander financieel arrangement moeten worden gemaakt, wat mij betreft met een fonds waar je eens in de zoveel tijd in stort als NAM, maar waarbij je dus de vormgeving van de maatregelen niet aan de NAM overlaat. Je had een bestuurlijk compleet andere rolverhouding moeten hebben. Ik heb het de NAM niet in de eerste plaats kwalijk genomen dat ze dat allemaal niet bedachten, want die zaten echt opgesloten in hun rol. Maar ik vind dat we de overheden moeten aanspreken op het feit dat die publieke regie, die ook de financieringskant harder had kunnen aanpakken, zo laat en vervolgens zo hybride tot stand is gekomen.

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):

U vertelde in dit verhoor dat er zo ongeveer vier keer een overleg is geweest met de minister, met minister Kamp. U gaf aan dat u in een overleg bijna beeldend zei "wie is hier nu verantwoordelijk?", dat u dat tegen de minister moest zeggen. De heer Kamminga heeft de minister ook nog eens gebeld. Dat zijn voorbeelden die al terugkwamen. Op wat voor momenten zette u als voorzitters de stap naar de minister en wat was de boodschap? Kunt u iets delen over dat overleg met de minister? Waarom was het nodig?

De heer **Wallage**:

Dat gesprek bij de minister, ik dacht op 9 mei -- dat was dus al heel snel na het begin -- ging over de vraag: de NAM moet ertussenuit, het gaat zo niet.

Toen werden we uiteraard geconfronteerd met "de NAM is aansprakelijk, dus de NAM is verantwoordelijk". De minister gebruikte ook nog een andere term in dat verband, namelijk: ik ga voor het anker van de NAM.

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):
Wat wilde hij daarmee zeggen?

De heer **Wallage**:

Als zeiler vond ik dat een hele interessante opmerking. Je gaat alleen maar voor anker als je stil wilt liggen. Ik vond het dus ... Toen we terugkwamen, hadden Jan en ik beiden zoiets van: voor het anker van de NAM? Dat betekent dus eigenlijk dat over die waslijst van problemen die we nu proberen op te lossen, waar we proberen richting aan te geven, de verantwoordelijke minister zegt: ik ga voor het anker van de NAM. Dus dat was één zo'n gesprek. We hebben, toen met die bestuursakkoorden van alles gebeurde, ook weleens een gesprek gehad met de minister. Overigens waren het altijd open en plezierige gesprekken. Ik bedoel, dit was niet een soort flauw, ruzieachtig gedoe of zo. Dan zeiden we ook wel: "Sorry Henk, als dit zo doorgaat, dan doen wij dit niet. Wij gaan niet onze fatsoenlijke naam verbinden aan iets waarvan jij ook kunt zien: dit gaat niet goed." Ik heb daar heel sterk ervaren, en dat is, denk ik, wat uw onderzoek richting dat gasgebouw zo belangrijk maakt: dit ging wel over hele grote dingen, financieel, en dit ging wel over een proces waarin hij de eerste was die die onderzoeken liet doen, dus waar veiligheid van de Groningers geen rol had gespeeld in het verleden. Dus hij zat daar ook in een soort situatie waarin hij voor zijn eigen gevoel nu vast moest houden aan "de NAM is aansprakelijk, want anders krijg ik die hele rekening". Zo goed als de provincie Groningen niet heeft gezegd: wij gaan dit berekenen, wij gaan dit doen, de rekening gaat naar de NAM, maar wij zijn nu voor onze eigen mensen hier verantwoordelijk. Dat had gekund, maar daar was het argument: dan ontspringt Den Haag de dans. Nou, dat is ook waar. Dan trek je het naar je toe.

Tactiek -- bestuurlijke afwegingen als ik het chiquer wil zeggen -- hebben in die gesprekken ... Eigenlijk kwam je heel snel uit op: ja, sorry hoor, we begrijpen wat jullie willen, maar dat kan dus zo niet. Ik denk dat er nog één gesprek heeft plaatsgevonden nadat ... Daar dreigde de komst van de Nationaal Coördinator. Zo was het ongeveer. Toen hebben we nog een gesprek gehad waarbij we zeiden: "Let nou even op wat je hier nu doet, want je creëert hier nu iets dat echt moet goed gaan. Als dat nu niet goed

gaat, dan zakken we met z'n allen nog veel verder in het moeras." Ik weet nog dat de minister toen aan het end van het gesprek ... Nee, hij heeft er later over gebeld. Dat was het. Hij heeft erover gebeld. Toen zei hij: ik ga een Nationaal Coördinator benoemen en dat kan ik niet aan de tafel bespreken, maar jullie, de voorzitters, krijgen een lijstje van mij en jullie mogen zeggen wat je ervan vindt. Nou, dat was een soort verkapte rol van de tafel, zal ik maar zeggen. Daar stonden die namen op en daar hebben wij commentaar op gegeven. Maar dat was dus ... De minister probeerde natuurlijk wel op de een of andere manier een balans te vinden met die dialoogtafel, maar hij ... Ik geloof dat de greep van ... Dit was voor Nederland een van de belangrijkste inkomstenbronnen gedurende heel veel jaren. We hebben daar miljarden en miljarden verdiend met elkaar. En nu hebben we daar voor een regio een afschuwelijke situatie gecreëerd. Als je daar nu op terugkijkt -- want dat is tien jaar geleden -- dan kan ik nu zeggen, en dat heb ik toen ook wel gezegd: bestuurlijke ruzie; dat had anders moeten. Maar in de greep die zo'n vraagstuk op je heeft, en dat was bij Henk Kamp denk ik echt het geval, schoten we dus niet op.

Mevrouw **Van der Graaf** (ChristenUnie):

Dank u wel.

De **voorzitter**:

We zijn uitgevraagd als commissie. Dank u voor uw medewerking en de antwoorden. Ik verzoek de griffier om u naar buiten te begeleiden.

Het derde en laatste verhoor vandaag zal om 15.30 uur aanvangen. Dat is met de heer Van der Knoop, die lang voorzitter is geweest van de Groninger Bodem Beweging.

Sluiting 14.50 uur.